

2. APPARÁTUSOK, SZERVEZETEK, HIVATALOK

Az új hatalom legfőbb célja az uniformizálás: olyan egységes társadalom létrehozása, ahol egyszerre dobban a szív, egyszerre lép a láb. „A mesterséges differenciátlanság a parancsuralom következménye: a diktátor a végrehajtók egységes közegét kívánja meg, s ennek kialakítása és megőrzése szolgálatába állítja a különféle mechanizmusokat, mint amilyen a politikai rendőrség, a propaganda és az ideológia”¹ és a gazdaság teljes szerkezetrendszere.

Ebben a fejezetben sorra veszem az állam- és helyi hatalom működését támogató, ekkor létrejövő, vagy átalakuló szerkezeti elemeket, az ezekben bekövetkező változásokat.

2.1. A párt

1949-ben a Székelyföldön a politikai hatalmat a Román Munkáspárt helyi szervezetei gyakorolják.

A négy székelyföldi megyében a szovjet csapatok bevonulása, a háború befejezése, a helyzet normalizálódása után létrejöttek a különböző pártok helyi szervezetei: az 1946-os választások előtt már hangos korteshadjáratokat szerveztek.² 1948 januárjában itt is megtartották a Román Kommunista Párt és a Romániai Szociáldemokrata Párt megyei egyesülő tanácskozásait, és márciustól már mint a Román Munkáspárt helyi szervezetei működtek megyei, járási, városi, valamint falusi szinten. Ebben az időszakban az első három helyszínen létezett olyan helyi szervezet,

amelynek vezetői és aktivistái nem dolgoztak más munkahelyen, hanem csak az „apparátusban”. Falvakon a pártsejtek vezetőinek, tagjainak továbbra is megvolt a munkahelye, munkaterülete, és nem kötődtek fizetett alkalmazottként a pártapparátushoz. Ez a helyzet 1949 folyamán nem változott.

1944. augusztus 23. után, az 1945. októberében tartott Országos Konferenciáig, több mint egy évnyi átmeneti időszak következik a Román Kommunista Párt történetében. A vezető szervezetek a Konferencián kristályosodtak ki: megalakult a titkárság, a Politikai Bűró. De nem dőlt el a hatalmi harc, hanem 1952. májusáig kettős vezetése volt a pártnak, a hatalom megoszlott Gheorghiu-Dej és Ana Pauker között.³

Az átmeneti időszakban sokszorosára nőtt a párt taglétszáma. Ez már csak azért is szükséges és lehetséges volt, mert 1944 augusztusában a létszám nem haladja meg az ezer főt. Az 1945-ös Országos Konferencia időszakában mintegy 257.000 a párttagok száma, majd tovább növekszik, és 1948 januárjában már meghaladta a nyolcszázézetet. A Romániai Szociáldemokrata Párt és a Román Kommunista Párt egyesülése után létrejött Román Munkáspártnak 1.060.000 tagja volt. Négy év alatt tehát ezerről több mint egy millióra nőtt annak a szervezetnek a taglétszáma, amelyik 1948 márciusától egyetlen uralkodó pártként vezette Romániát.⁴

Az új helyzetben a párt megszervezésének, intézményesülésének kérdése került előtérbe. Megszüntették a tagfelvételeket, kialakították a párttag-jelöltség rendszerét. Ez gyakorlattá tette azt a központi elképzelést, hogy meg kell őrizni a párt osztály-jellegét, és a felvételre kerülők nagyobb része a munkásság köréből kellett kikerülnie. Az osztályszármazás szerint „várakoztatták” a jelölteket: az iparban dolgozó munkások fél évig, a kisiparban dolgozók egy évig, a szegényparasztok és kollektivisták szintén egy évig, más kategóriákhoz tartozók pedig másfél évig kellett tagjelöltként bizonyítsák, hogy méltóak a párttagságra. Erre azért volt szükség, mert a párttagoknak 1945-ben 55, míg 1948-ban csak 39 százaléka volt ipari munkás.

Beindították a párt tagjainak, kádereinek verifikálását: ellenőrizték osztályszármazásukat, múltjukat, és ha nem találták őket megfelelőeknek, akkor következett a kizárás. A vezetők többször is hangsúlyozták: az egyesülés rontott a párt összetételén, ez újabb alkalom volt arra, hogy a pártba úgymond befurakodjanak a osztályidegen elemek, karrieristák, erkölcsileg züllött, vagy éppen ellenséges elemek: fasiszták, legionáriusok, a tőkés-földesúri rendszer államgépezetének volt tagjai, kizsákmányolók. A felülvizsgálatok és kizárások eredményeképpen 1950 májusáig, amikor véget ért a felülvizsgálatok és tisztogatások első szakasza, a párttagok száma 340000-el csökkent. 1955-ig a párt taglétszáma mintegy felére zsugorodott. Ekkor, a II. pártkongresszus idején, a főtitkári jelentés szerint, a tagok létszáma 593363 volt.⁵

A harmadik, a párt egységét és „ütőképességét” fokozni kívánó mozzanat az volt, hogy kialakították az ideológiai indoktrinációs és az új hatalmat működtető érdekekhez szocializáló szerkezeteket, a pártoktatás különböző formáit. Ezekben a munkahelyükről kiemelt párttagok rövid idő alatt (három hónap, hat hónap, egy év), nappali, bentlakásos vagy esti képzés folyamán sajátították el a marxizmus-leninizmus alapjait, a szovjet kommunista (bolsevik) párt történetét. De léteztek esti pártegyetemek, és az ideológiai tanfolyamok munkahelyi változatai is (pártoktatás: párttörténeti, dialektikus materializmus kurzusok). Stelian Tănase véleménye szerint a rövid idő alatt kialakított, hatalmas méretű oktatási szerkezet fontos szerepe töltött be az egységes pártvezetés megerősítésében, ezen belül Gheorghiu-Dej személyes vezetői hatalmának megszilárdításában. 1948-ban a Román Munkáspárt tömegpártként állt az ország élén, egy olyan pártként, amely több vezető személy érdekszférájára oszlott, és amelyben viszonylagos volt a határozathozatal centralizáltsága. A Gheorghiu-Dej köré csoportosuló szempontjából a országépítéshez szükséges erőforrások koncentrálása, a modernizációs beindítása, a társadalom mozgósítása és lehetőleg szoros ellenőrzése egy egyszemélyes vezetést és fegyvelmezt pártapparátust igényelt. Ennek a kialakítása

politikai és osztályszempontok szerint kellett hogy történjen. Ezért szerveztek meg a Román Munkáspárton belüli oktatási rendszert. Az 1949–1950-es tanévben ennek a rendszernek 249125 résztvevője volt, és egy évvel később számuk elérte a 323826-ot.

A kádereképzésnek egyszerre több célja volt.

1. Indoktrináció, azaz a marxista–leninista ideológia elsajátítása, ismerete, alkalmazása. Ez volt az egyik elem, amelyik elválasztotta a párttagokat a társadalom más részeitől, és amelynek biztosítása kellett a párttagság belső kohézióját.

2. A megduplázódott (párt- és állami) apparátusba bekerülő káderek professzionalizálása: az addig végzett válogatás eléggé véletlenszerű, és az apparátusba bekerültek tudásszintje alacsony volt. Olyan embereket válogattak be, akik munkás- vagy parasztszármazásúak voltak, és elégtelen tapasztalattal, képességekkel rendelkeztek ahhoz, hogy támogatásukkal a politikai elit megvalósíthassa terveit.

3. Egy Gheorghiu-Dejhez lojális szélesebb káder-csoport kialakítása, amely ugyanazokat a prioritásokat tekintette magáénak, mint Gheorghiu-Dej és emberei. A képzésekben résztvevők a pártszerkezet minden szintjére elkerültek. 1952. májusában a Pauker–Luka–Georgescu csoport kiszorítása biztosította a pártapparátus ellenőrzését a kormányapparátus, és egy évvel később a rendőri apparátus fölött. Alexandru Drăghici vezetésével a belügyminisztérium nem a pártkádereknek vagy a politikai elitnek, hanem Gheorghiu-Dejnek rendelődött alá.⁶ Ezzel befejeződik a Román Munkáspárt, Románia sztalinizálása.

Vajon hány pártszervezet, hány párttag, a pártapparátus hány tagja létezett ekkor a Székelyföldön? Bizonyára nem sok.⁷ 1949-ben, a székelyföldi megyékben a pártapparátuson belüli vetélkedések (nem nevezném harcnak) megismerése levéltári kutatásokra alapozott feltárás nyomán még várat magára. A sajtó nem számol be ezekről a mozzanatokról. A pártapparátus kiépülésére, összetételére vonatkozó feltárások is csak nemrég kezdődtek el. A Maros megyei, 1949-es adatok mellé oda kell illeszteni a másik három

megye megfelelő adatait – ezekkel azonban nem rendelkezem. Az tudható, hogy 1949 elején a Maros megyei pártbűró 13 tagból áll, a megyei titkár Benke József, helyettesei Suciú Traian és Nagy Mihály. A 13 tagból 5 román.⁸ A megyei pártaktívának (megyei, járási pártvezetés, marosvásárhelyi pártsektorok, más városok pártbizottságai) 323 tagja van, 90 százaléka férfi és 10 százaléka nő, 55 százalék magyar, 38 százalék román, 4 százalék zsidó, a többi más nemzetiségű. Társadalmi, azaz származás szerinti összetétel: munkás 55, szegényparaszt 29, tisztviselő 11 százalék, de van középparaszt, kisiparos, kereskedő, értelmiségi is közöttük.⁹ Ekkor még, mint említettem, falun nincsenek kiemelt, csak a pártszerkezetben dolgozó aktivisták.

A verifikálásoknak, kizárásoknak a Székelyföldön is vannak áldozatai. Azért áldozatok ezek, mert a pártból való kizárás sokszor a munkahelyről való eltávolítással, vagy visszaminősítéssel, vagy legalábbis nyilvánosság előtt való „leleplezéssel”, megszegyenítéssel járt. Ez történt a marosvásárhelyi Sebestyén Lászlóval is, akinek a marosvásárhelyi 2. számú verifikáló albizottság vizsgálta az esetét.

Ez az ügy azért lett közismert, mert nevelő cézzal, újságcikkben ismertették.¹⁰ Hasonló esetek ebben az időszakban bárhol megtörténhettek Romániában, a Székelyföldön. Sebestyén Lászlót mindaddig, amíg sor nem került a verifikálásra, senki sem vádolta – sőt, a marosvásárhelyi közüzemek adminisztrációs és kereskedelmi osztályának volt a vezetője. Itt dolgozott 1945-ben is, amikor felvették a pártba.

1949 októberében a „verifikálásra összegyűlt elvtársak” leplezték le – ugyanazok, akikkel azelőtt naponta együtt dolgozott (meg persze a verifikálás vezetői, a gyűlés szervezői: a felettes pártszerv aktivistái). Két bűnlajstroma is volt: a múltja és a magatartása. Mindaz, ami a múltjáról elhangzott, őt a „leghitványabb fasiszta propaganda szócsöveként” mutatta be. Laptulajdonos, újságíró volt, és lapjában a harmincas és negyvenes évek között „szinte naponta jelentek meg olyan cikkek, amelyek a nagy Szovjetuniót,

felszabadítónkat és segítőnket, a békét védelmező tábor vezetőjét, a béke legfőbb őrzőjét szemérmetlen hazugságokkal becsmérelték. Ugyancsak valótlan, fasiszta rágalomok tömegét szórta a munkásosztály nagy tanítójának, mindnyájunk el nem homályosuló példaképének, Sztálin elvtársnak személyére. Az illegalitásban dolgozó kommunistákat s általában a munkásmozgalmat igyekezett mindenféle kitalált hazugságokkal, a polgári-fasiszta sajtó ismert eszközeinek használatával népszerűtlenné tenni a tömegek előtt.”¹¹ 1940 előtt budapesti „reakciós, horthysta” hírügynökség, a bécsi döntés után a „horthysta Magyar Távirati Iroda” tudósítója volt. „Ebben a munkakörben számos olyan hírt juttatott el külföldre, amit az ottani reakciós rádió és lapok felhasználhattak és siettek is felhasználni a háborús uszítók céljait szolgáló sovinizmus szítására, a román és magyar nép közötti gyűlölet mesterséges kitenyésztésére...”¹²

Megtörtént a történelmi változás, és „miután... sikerült befu-
rakodnia pártunkba, ott igyekezett minden munkát kisajátítani magának, hogy ezzel is leplezze fasiszta múltját. Igyekezett politikailag kevésbé fejlett elvtársakkal körülvétni és elbástyáztatni magát, hogy ezáltal lehetőleg megakadályozza következetes ellenforradalmi magatartásának leleplezését. Lényegében azonban nem változott meg Sebestyén László. A munkásokkal szemben fölényes maradt, még köszönésüket sem akarta fogadni. Az őt bíráló elvtársakkal szemben igyekezett terrorisztikusan, az üzemben elfoglalt vezető állását felhasználva eljárni...”¹³

Egy koncepciózusan előkészített „verifikáló gyűlés”, tulajdonképpen egy kizárási színjáték az, amiről tudósítást olvashattunk. Lehet, hogy Sebestyén László valóban egy köpenyegforgató volt – ha igen, akkor is a kisszerű fajtaból. Marosvásárhelyről a front érkezése előtt mintegy 8.000-en menekültek el, és aki valóban főbenjáró bűnöket követett el, valamint a rendszer hú kiszolgálója volt, az nem is tért vissza. Ezen kívül a cikkből az is kiderült, hogy Sebestyén László: zsidó. Nem hurcolták el, mert időben beszerezte a kellő papírokat. Zsidóként sem követhette el mindazt úgy,

ahogyan neki tulajdonították; valamint a „befurakodásának” és annak, hogy „minden munkát kisajátított magának”, ez is lehet a magyarázata. Ha nem jön el az ideje a verifikálásnak, és a kizárási színjátékoknak, akkor ugyanaz marad, aki volt azelőtt is: megbízható, szürke hivatalnok.

Marosvásárhelyen 1949-ben 3 és 6 hónapos pártiskolák működnek. A résztvevők a szomszéd megyékből érkeznek, a tanfolyamok magyar nyelven folynak. Tanárok vagy pártaktivisták (például a megyei szervezet titkára) tartanak előadást, vagy pedig kinevezett, de végzettséggel nem rendelkezők tanítanak itt. Olyanok is akadnak közöttük, akik egy előző ciklusban a hallgatók között voltak.¹⁴

2.2. A tömegszervezetek

2.2.1. A Magyar Népi Szövetség

Székelyföld legnépesebb és – ekkor még – legfontosabb tömegszervezete a Magyar Népi Szövetség volt.

1948 decemberében tartják Kolozsváron a Magyar Népi Szövetség IV. kongresszusát. 1949 januárjában a Központi Végrehajtóbizottság újra számba vette a szervezet előtt álló legfontosabb feladatokat. A Kongresszuson, a megállapítás szerint „A kiküldöttek tanúságot tettek arról, hogy a reakciós kizsákmányoló elemeknek a helyi és a megyei vezetőségből való eltávolítása után szervezetünk harci sorai növekedtek és még fokozottabban zárkózott fel a munkásosztály élharcos pártja mögé. A kiküldöttek tanúságot tettek arról, hogy a Román Munkáspárttal való szoros együttműködés, vezető szerepének, irányító szavának elfogadása mindenütt gyümölcsözően hatott szervezeti életünkre; tanúságot tettek arról, hogy dolgozó népünk tevékenyen veszi ki részét a Román Népköztársaság felvirágoztatásáért folyó közös küzdelemből és a szocialista verseny építő munkájából.”¹⁵ A szervezet előtt álló feladatokat tíz pontba foglalják össze. Ezek között szerepel a

kizsákmányolók elleni harc, a testvériség, a Szovjetunió eredményeinek népszerűsítése, a harci éberség fokozása.

„4. Széles körűen meg kell szerveznünk a magyar dolgozó tömegek, elsősorban pedig parasztságunk demokratikus szellemű politikai nevelését. 5. Felvilágosító munkával fokoznunk kell tömegeinknek a szocialista építést szolgáló munkaversenyre való mozgósítását. 6. A Román Munkáspárt Központi vezetősége Politikai Irodájának a nemzeti kérdésben hozott határozata szellemében kíméletlen küzdelmet kell folytatnunk a polgári nacionalizmus minden fajtája: a szovjetellenesség, a sovinizmus, az antiszemitizmus, a nemzeti elzárkózás ellen. Erélyesen szembe kell szállnunk az itt élő magyarság soraiban minden kísérlettel, amely akadályozná a dolgozó tömegek harcát a szocializmus alapjainak építésében (...) 9. Szervezeteink határozott harcot kell folytassanak azért, hogy az egyházak ne szolgálhassanak fedőszervként az imperializmus zsoldjában álló Vatikán ügynökeinek. 10. Kulturális intézményeinkből ki kell sepernünk a polgári ideológia minden maradványát, és harcolnunk kell azért, hogy ezekben az intézményekben dolgozó tömegeink érdekeinek megfelelően a haladó szellem, a tudományos szocializmus szelleme váljék uralkodóvá.”

Cikket közöl a sajtóban az újraválasztott országos elnök, Kacsó Sándor is, mégpedig a *Scânteia* 1949. január 7-i számában. A központi végrehajtóbizottsági határozat gondolatainak, fordulatainak ismétlésén túl figyelemre méltó, ahogy az elnök meghirdette a falu felé fordulást.

„A „nemzeti egység” álarca alatt a külföldi imperializmus által kioktatott magyar reakció megkísérli, hogy gyengítse és megbontsa a román és magyar munkások harci egységét a kizsákmányolással szemben. Ennek a veszélyes mesterkedésnek a leleplezése szervezetünk számára rendkívül fontos feladat. Különös figyelemmel kell a falu felé fordulnunk, ahová ezek a romboló hatások könnyebben behatolnak. Fel kell világosítanunk a dolgozó parasztságot, mi rejtőzik az elvtelen „nemzeti egység” és a „testvérek” közötti megbékélés álarca alatt; le kell lepleznünk azokat, akik ezeket az ellenséges jelszavakat terjesztik, a volt földesurakat, kapitalistákat és kulákokat...”. A városban pedig harcolni kell a

nemzeti felfuvalkodottság, elzárkózás ellen: „Egyes kulturális intézményeinkben, sőt egyes iskoláinkban is tapasztalható a nemzeti kultúránkkal és művészetünkkel kapcsolatos nemzeti felfuvalkodottság irányzata, amely a román nép kultúrájával szemben való elkülönüléshez és elszigetelődéshez vezet. Ez a mesterkedés is a reakció fegyvertárából való. Nemcsak fenyegeti nemzeti kultúránkat, hanem alapjában azt célozza, hogy aláássa a dolgozók egységét és osztályöntudatát...”¹⁶

A Magyar Népi Szövetség székelyföldi hálózatáról, taglétszámáról, helyi vezetőiről a bevezetőben említett okok miatt nincsenek adataim. A sajtóban alkalomszerűen megjelenő hírekből sem sokat lehet megtudni – pedig a marosvásárhelyi *Népújság* ekkor az MNSz székelyföldi napilapja, a székelyudvarhelyi *Szabadság* pedig az MNSz Udvarhely megyei hetilapja.

1949 januárjában két napos értekezletet tartott a Szövetség Maros megyei szervezete. Ezen részt vettek a megyei szervezet aktivistái, intéző bizottsági tagjai, és a járási szervezetek felelősei. Megjelent egy központi kiküldött, Szabó Domokos, aki az egyéves gazdasági tervről, a költségvetésről és az új társadalombiztosítási törvényről tartott előadást. Az elhangzottakat két aktivista, Ravasz László és Farkas Irén vezetésével feldolgozták a résztvevők, majd másnap reggel 80 községben nagygyűlést tartottak és a „széles tömegek” előtt is ismertették és népszerűsítették mindazt, amit előző nap hallottak és tanultak. Végül, a második nap délutánján újabb gyűlésre került sor Marosvásárhelyen: a központi kiküldött jelenlétében kiértékeltek a kétnapos értekezlet eredményeit és hiányait. Hasonlóan megszervezett, azonos tartalmú akciókra került sor más székely megyékben is.¹⁷

Marosvásárhelyen öt hónap múlva kiértékelő értekezletre gyűlnek össze. Ezúttal Szabó Domokos már nem kiküldött, hanem a megyei intézőbizottság elnöke, aki Nagy Józseffel, a megyei intézőbizottság titkárával együtt vezette a gyűlést. A beszámoló általánosságából annyi kihámozható, hogy a szövetség támogatta a párt és az államapparátus munkáját.

„Népszerűsítette és feldolgozta tagjai körében az RMP Központi vezetőségének a nemzeti, valamint a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségéről hozott határozatait. Feldolgozta a Nagy Nemzetgyűlés elnöksége által kibocsátott új törvényeket is. Támogatást nyújtott az ifjúsági szervezetek egységesítési munkálataiban, mozgósította a falvak dolgozó magyarságát az Állami Terv teljesítése érdekében. Az önkéntes munkálatok során kiemelkedett Makfalva, Nyárádszereda és Csíkfalva, ahol új hidakat építettek a dolgozók.” A számszerűsíthető, ellenőrizhető vezetői teljesítmény az volt, hogy mennyire sikerült a rendezvényeken való részvételre „mozgósítani a tömegeket”.

Egy új szervezési formának, az utcafelelősök rendszerének köszönhetően a tagok tudomást szereztek a rendezvényekről, az öt hónap alatt a megyében 100.423-an vettek részt a gyűléseken. A közművelődési bizottság volt a legaktívabb: 160 esti tanfolyamot szervezett 4000 résztvevővel.

A gyűlésen szervezési kérdésekről is döntöttek. Marosvásárhelyen eddig hat kerület működött; ezt most három kerületbe vonták össze, és megválasztották a vezetőségeket. Végül Szabó Domokos külpolitikai tájékoztatót tartott.¹⁸

Mindebből egy felülről irányított, formai és tartalmi elemeiben más tömegszervezetektől semmiben sem különböző helyi szerkezet képe körvonalazódik. Sajátossága, hogy magyar tömegeket próbál összefogni és befolyásolni az új hatalom országépítési ideológiájának szellemében. 1949 elején már csak formai-statisztikai kérdés, hogy kik MNSZ tagok és kik nem. Januárban ugyanis Marosvásárhelyen még folyik a tagtoborzás. 486 utcabizalmi végzi 56 körzeti felelőssel együtt ezt a munkát. Beszervezik azokat a dolgozókat, akik valamilyen oknál fogva nem tudtak beiratkozni a MNSZ-be, a régi tagoknak kiosztják az „új, országosan egységes tagsági könyveket”.¹⁹ Az új, országosan egységes MNSZ arculat mögött a szervezet helyi súlytalanodása körvonalazódik. A politikai tevékenység egyre inkább az ünnepi beszédekre és a nagydobra vert kizárásokra korlátozódik.

A szervezeten belül még mindig jelentős volt az a kulturális, oktatási tevékenység. Székelyudvarhelyen például május közepén a városi szervezet minta színjátszó csoportot szervezett. A tagok önként vállalták, hogy tíz nap alatt betanulják az első darabot. Első előadásuk: Moliere: Duda Gyuri. Minden este próbát tartanak, az első kiszállásaik helyszínei: Szentegyházasfal, Lövéte.²⁰ Kulcs szerepet vállalt a Szövetség a Székelyföldön 1949 tavaszán zajló „kultúrforradalom” rendezvényeinek megszervezésében.

A Szövetség káderiskolái ebben az évben is működtek. Január végén Marosvásárhelyen 35-ön kezdték el a két és fél hónapos bentlakásos kurzust, amely során igyekeznek minél többet elsajátítani a marxi-lenini tanokból. A résztvevőket („munkások, dolgozó földművesek, ifjak és leányok”) Csík, Máramaros, Arad, Temes, Hunyad, Maros megyék legjobb MNSz aktivistái közül választották ki. A megnyitón Nagy Mihály, az RMP Maros megyei bizottsága szervezési osztályának vezetője rámutatott, hogy „nagyon sok esetben a demokrata érzelmű, becsületes dolgozók egyes kérdéseket ferdén fogtak fel, mert nem volt meg a kellő ideológiai felkészültségük ... az MNSz-nek ez a káderiskolája azért létesült, hogy ezt a hiányt felszámolja és a dolgozó tömegeknek megmutassa a fejlődés útját...”²¹ Esti tanfolyamok működtek 1948 utolsó hetében, 35, illetve 40 hallgatóval Csíkszeredában és Gyergyószentmiklóson; január 25-én tíz hetes káderiskola nyílt 34 hallgatóval Gyergyószentmiklóson; a Mikó kastélyban 29 hallgatóval középfokú káderiskola nyílt január végén Csíkszeredában.²²

Január 26-án Medgyesen is megkezdte működését az MNSz 3 hónapos középfokú káderiskolája, ahová Szamos, Kis- és Nagyküküllő, Temes, Brassó és Udvarhely megyéből érkezett 29 „falusi és városi dolgozó”, 6 nő és 23 férfi. 23 hallgató szegényparaszt, 3 üzemi munkás, 2 középparaszt, 1 kisiparos származású. A „képekkel, falújságokkal, térképekkel és jelszavakkal feldíszített napfényes teremben” jól átgondolt tanterv szerint folyt a tanulás. A beszámoló szerint a 36 előadásból álló tanfolyamon a világtörténelemre, ezen belül elsősorban az erdélyi forradalmi mozgalmak

ismertetésére, majd a világ dolgozói kapitalizmus elleni küzdelmeinek tárgyalására fordítottak nagy gondot. A tanterv 10 előadást szentelt a kapitalizmus és imperializmus, majd a szocializmus foglmainak tisztázására, a nagy Októberi Szocialista Forradalom jelentőségének kielemezésére, a szovjet állam, a szovjet alkotmány és a néptanácsok ismertetésére. A tantervben a sztálini ötéves tervek bemutatása mellett a munkás-paraszt szövetség, a nemzetiségi kérdés és az osztályharc kérdése is jelentős helyet foglaltak el. „A Román Népköztársaság alkotmánya, az első állami terv és a Román Munkáspárt, illetve azelőtt a Román Kommunista Párt és a mögéje sorakozott munkásság harcának ismertetése mellett a marxizmus és leninizmus alapfoglmainak ismertetésére, a nómozzalom kérése és egy egész sor egyéb fontos probléma megtárgyalására törekednek.”²³ Érdekes még bemutatni egy olyan hallgatóról készült portrét is, aki innen kikerülve a Szövetség, vagy esetleg valamelyik másik tömegszervezet, például a Román Nők Demokrata Szövetségének aktivistája lett : „Szabó Erzsébet szentágotai munkáslány amikor a káderiskolába került, alig beszélt magyarul, holott apja, anyja magyar nemzetiségű volt. A sötét antonescánus idők alatt mindent elkövettek a reakció soviniszta bérencei, hogy megfosszák anyanyelvétől az akkor még elemi iskolába járó lányt. Most már kifogástalanul beszél magyarul Szabó Erzsébet, de néha-néha mégis megakad a nyelve. Annál jobban tudja azonban az itt tanult anyagot. Pontosan ismeri a nómozzalom kérdéseit és tapasztalt szakember módjára beszél az állami tervről.”²⁴

2.2.2. Ifjúmunkás Szövetség, Pionírszervezet

1949. március 19. és 21. között zajlott Bukarestben a „dolgozó ifjúság egységesítő kongresszusa”, megalakul az Ifjúmunkás Szövetség. Előzőleg február folyamán, március elején alakultak meg a megyékben az egységes ifjúsági szervezetek, választották meg az országos kongresszus küldötteit.

Marosvásárhelyen ünnepi környezetben kezdődött az egységesítő értekezlet: „A Kultúrpalota kisterme szintén ünnepi díszbe öltözött. Zászlók, jelszavak díszítik a falakat. A dobogón felállított asztal felett a szocializmus nagy tanítómesterei Marx, Engels, Lenin és Sztálin óriási képei, a dobogó felett pedig a RMP titkársága tagjainak képei. Az asztal előtt Bernáth Andor, a marosvásárhelyi illetőségű ifjú kommunista vértanú képe áll...” Bevonult a gyűlés elnöksége: Szövérfi Zoltán, az RMP megyei bizottságának propaganda és agitációs felelőse, Sebestyén György a központi egységesítő bizottság tagja, Gavrilov a központi egységesítő bizottság instruktora, Neamțu Alexandru alezredes képviselő, Prunas Maria képviselő, Ady Ernő Maros megye alispánja, Boros Mária ifjú élmunkás lány, Magda Sándor a megyei egységesítő bizottság tagja, Demeter András egyetemi hallgató és Oprea Vasile ifjúmunkás, a megyei egységesítő bizottság tagja. Amíg a megnyitó beszédek elhangzottak, mintegy 5000 ifjúmunkás tüntetett a főtéren, majd a Kultúrpalota előtt az egységes forradalmi ifjúsági szervezet mellett. Majd több mint 30 ifjú jelentkezett szólásra, akik az elvégzett munkákról számoltak be, s újabb versenyeket kezdeményeztek „sűrű tapsorkán” közepette. Az országos egységesítő bizottság nevében román és magyar nyelven felszólaló Sebestyén György kijelentette: „Az egységes forradalmi ifjúsági szervezetnek tagja lehet minden olyan munkás, földműves vagy tanuló ifjú, aki mindennek előtt a munkásosztály érdekeit tartja szem előtt és kész azért harcolni. Nem lehetnek a tagjai a szervezetnek a kulákok, a tőkésék ifjai, akiknek semmi közük a munkásosztály érdekeihez, a szocializmus építéséhez.”²⁵ Megválasztották a 16 tagú megyei bizottságot, majd az országos kongresszus küldötteit. A gyűlés befejezéseként felolvasták a központi egységesítő bizottsághoz és az RMP központi vezetőségéhez intézett táviratokat. Délután a Kultúrpalota nagytermében kultúrünnepegy volt, majd este fáklyásmenet zárta be az ünnepeket.

Hasonló forgatókönyv szerint zajlott az előkészítés és a gyűlés Székelyudvarhelyen is.²⁶ Csík megyében azonban „a kemény osztályharc jegyében” történtek az előkészületek. Egy értékelés szerint legerősebb ifjúsági szervezetnek Csíkban az utolsó időkben az Ifjómunkás Szövetség számított, amelyik „a nemrégiben történt újjászervezése óta helyes úton halad”. Utána szám szerint a Magyar Népi Szövetség falusi ifjúsági szervezetei következtek, ezek azonban messze lemaradtak az Ifjómunkás Szövetség szervezetei mögött. Szám szerint kevesen voltak tagjai, néhol kulákifjak, néhol papi, néhol pedig mindkettő befolyása alatt álltak – az értékelés szerint legalábbis. Hasonló képet mutat a Csíkban működő, a lakosság arányszámához viszonyított kevés „Falusi Ifjúság” szervezet. A Diákszövetség munkája hasonlóképpen kisméretű volt. Január 14-én kezdte meg tevékenységét a megyei egységesítő bizottság, amely „február 2-ig valamennyi községben feldolgozta az RMP ifjúsági szervezetre vonatkozó határozatát, és ezzel egyidőben ugyancsak valamennyi községben meg is választották az egységes ifjúsági szervezetek vezetőségét, sőt február 6-ra már három járás: a szentmártoni, gyergyói és tölgyesi járások vezetőségeit is megválasztották.”²⁷ Végül is csak megalakult a megyei vezetőség, és immár semmi nem akadályozta meg az ifjakat, hogy megtegyék munkavállalásaikat: „Csík különböző üzemeiben dolgozó 256 ifjú egyéni szocialista (sic!) versenybe lépett. Csíkszentkirályon az ifjak házról-házra járva ellenőrzik a tavaszi mezőgazdasági munkához szükséges szerszámok és eszközök állapotát, és ahol szükség mutatkozik rá, megjavítják, vagy üzemképes állapotba helyezik azokat, hogy ezzel is elősegítsék a tavaszi mezőgazdasági munkák sikerét. Gyimesfelsőlokon az ifjúság, szám szerint harmincheten 101 munkaórával behordták a vasúti ipari iskola tűzifáját, Békáson 100 köbméter gömbfát termelnek ki a községi apaistálló felépítéséhez ugyancsak a kongresszus tiszteletére, ezenkívül 30 szekér tűzifát szállítanak az iskola számára. A magyarbékási ifjúság 200 köbméter gömbfát szállít a kultúrteremhez, és abból elkészíti az előadóterem padló-

zatát. Csatószezen az állami iskola udvarát egyengetik el. Bánkfalván az ifjúság már el is készített nyolc padot a kultúrotthon előadóterme részére.”²⁸

Ez a munka-lendület legalábbis a sajtó szerint egész évben jellemezte az IMSz tagokat.²⁹ Ez annak volt a bizonyítéka, hogy az IMSz falusi szervezetei sikeresen mozgósították a fiatalokat. Például júliusban 630 csíkmegyei ifjú 8651 önkéntes munkaórát dolgozott 142076 lej értékben a budapesti Világifjúsági Találkozó tiszteletére. A gyergyószentmiklósi fiatalok rendbe hozták a városi strandot, oszlopokat állítottak fel a villanyhálózat kiterjesztésének munkálatainál. Kászónújfaluban 17 ifjú – vasárnapi pihenőjük alkalmával – 130 önkéntes munkaóra alatt lekaszálták Szilveszter Andrásné hadiözvegy szénafüvét. Végül pedig a Világifjúsági Találkozó alkalmával „Csík megye szebbnél szebb ajándékokat küld Budapestre. A gyimesi *Gh.Dej* CFR iskola diákjai ötágú csillagot és szerszámaikat ábrázoló emlékplaketteket készítenek. Gyergyószentmiklós ifjai székely tulipános asztalt, székekkel, és miniatűr székely kaput, Csíkverebesről tulipános ládát, Újtsunádról miniatűr bölcsőt, a csíkzsentsimoniak és csíkkozmasiak székely kaput, szövőszéket és székely ruhákat küldtek ajándékba.”³⁰

Az IMSz-et bízta meg a párt, hogy létrehozza a kisiskolások forradalmi tömegszervezetét. 1949 április 30-án avatták fel Bukarestben, a Gheorghiu-Dej CFR kultúrpalotában az ország első pionírjait. Marosvásárhelyen május 15-én került sor erre az ünnepi eseményre. Előzőleg „az IMSz küldöttei... felkeresték az iskolákat, és az osztályfőnökök segítségével feldolgozták az úttörő szervezet feladatait, és a szervezetbe való felvétel módját, illetve feltételeit.” Felvételt kérhet az az iskolás, aki „jó tanuló, jó magaviseletű, fejlődőképes, tekintet nélkül arra, hogy milyen társadalmi osztályból ered”. Székelyudvarhelyen május 22-én 170-en kapták meg a vörös nyakkendőt.³¹

2.2.3. Romániai Nők Demokratikus Szövetsége

A Romániai Nők Demokratikus Szövetsége 1948 februárjában alakul. Ideológiai irányultsága, a pártnak alárendelt szerepe első pillanattól nem kétséges. A Maros megyei RNDSz szervezetének 257 községben, 11 járási székhelyen, 4 városi kerületben van fiókszervezete, amelyik a megyei központhoz tartozik. 1949. február végén 19876 leigazolt tagja van, valamint minden járási székhelyen, községekben, üzemekben és intézményekben megválasztott vezetőség. 1948 folyamán „a vetési csatából 920 nőtag vette ki részét, felvilágosító munkával. A tífusz elleni kampányban 450 nő vett részt. Intézményekben, kórházakban 2760-an végeztek önkéntes munkát. A téli hónapokban 335 fonó és kötő kalákát szerveztek.”³²

Háromszék megyében „A RNDSz különösen szociális téren veszi ki részét a munkából. Felülvizsgálják és támogatják a napközi és csecsemőotthonokat, de minden segítséget megadnak a terhes nőknek és a szegény rászorult családoknak is. Így a székelypetőfalvi RNDSz az árvaház gyermekeinek nem kevesebb, mint 4.000 lejt adományozott. Ezenkívül gyűjtést rendeztek, melyből több özvegyet, valamint többgyermekes családokat segítettek. Készítettek két babakelengyét is, melyeket átadtak egy 9 és egy 6 tagú családnak. Sepsibodokon a betegeket részesítik gondos ápolásban, és nem egy esetben még azok házi munkáit is elvégzik.”³³

Csik megyében a gyimesközéploki demokrata nők „Fejér Péter volt földbirtokos lakásában orvosi rendelőt és szülőotthont rendeztek be.... A lepedők és a szülőotthonhoz szükséges dolgok mind a RNDSz nőinek fáradhatatlan munkáját dicsérik.”³⁴

Udvarhely megyében hatvan nyári napközi otthon felállítását biztosították 4.069 gyermek részére. A nyári napközi otthonok óvónőinek tanfolyamot szerveznek a megyei tanfelügyelőséggel közösen. A szentkeresztbányai RNDSz májusban műsoros táncestélyt és színelőadásokat rendezett, a bevételből pedig az újonnan felállított munkás-kórház és a szülőotthon részére 25.000 lej értékben vásároltak konyhafelszerelést.”³⁵

A székelyföldi falvakban a férfi-központú helyi társadalom rossz szemmel nézte azokat az asszonyokat, akik a RNDSz helyi vezetőiként „nem fértek a bőrükbe”, „politizáltak”. Történetek maradtak fenn akarnokságukról, nyelvbtlásaikról, ahogy a hivatalos ideológia nyelvi fordulatait kicsavarva használták. Volt olyan közösség, ahol évtizedekig „Póker Anna”-ként³⁶ emlegették ezeket a nőszövetségi vezető asszonyokat.

2.2.4. Az ARLUS³⁷

A román-szovjet barátságot ápoló szervezet 1944 októberében jött létre. Az ARLUS a szovjet politikát, gazdasági eredményeket, a szovjet kultúrát népszerűsítette, a szovjet évfordulós ünnepélyeket szervezte, a szovjet propaganda intézménye volt Romániában.

1949 októberében Marosvásárhelyen az öt éves fennállást ünnepelték. A gyűlést a megyei ARLUS-fiók elnöke, Dr. Antalffy Endre nyitotta meg, a beszámolót Benczel Béla, a megyei ARLUS-fiók titkára tartotta. A megyei szervezetnek ekkor 85.000 tagja volt, ezek közül 60.000 ebben az évben lépett be a szervezetbe. Ez a létszámnövekedés annak a versenynek volt az eredménye, amelyet 1949. január elsejétől május elsejéig a megyei fiók a Kolozs megyei ARLUS fiókkal folytatott: „Az újonnan beszervezett tagok 80 százalékban falusi dolgozó, 30 százaléka nő, úgy mint a versenyfeltételek előírták.” A megyei fióknak minden községben volt már alapszervezete.³⁸ Udvarhely megye ebben az időszakban Beszterce, Szucsáva, Nagyküküllő megyékkel versenyzett (egyik forrás szerint; egy másik szerint Háromszék és Csík megyék fiókjával).³⁹

2.2.5. A szakszervezetek

1949 elején szakszervezeti választásokat, és ezzel együtt átszervezéseket tartottak. Az ágazati szakszervezeteket egyesítették.

Csík megyében például az új megyei tanács elnökévé Albert Sándor fűrészgári munkást választották, kultúr- és nevelési felelős Rittner Alajos munkás, sportfelelős Tinca Aurel vasúti munkás.⁴⁰ Az a szakszervezet, amelyik egy éve alakult, és jól megfontolt politikai okokból mégis külön építkezett: az egyetlen falusi környezetben működő szakszervezet, a mezőgazdasági bérmunkások szakszervezete. 1949 májusában hozták létre ezek járási szervezeteit, ezzel „kiterjesztik a mezőgazdasági bérmunkások szakszervezeti mozgalmát”. Erre azért van szükség, mert ezek a járási szervezetek „közelebről ismerik az egyes szakcsoportok életét, a tagok politikai és szakmai felkészültségét, s így megfelelően tudják irányítani a csoportok tevékenységét is. A falvak közvetlen közelében működve, jobban megvédik a dolgozók érdekeit, előmozdítják az egyéni és kollektív bérszerződések megkötését.”⁴¹ Ezek a szervezetek szintén a párt utasításait hajtják végre.

Év végén választják meg a járási és falusi vezetőségeket. Udvarhely megyében „A munkából kivette részét az egészségügyi, tanügyi, az ideiglenes bizottságok és állami alkalmazottak szakszervezeteinek egy-egy küldöttje, akik az egész választások ideje alatt, azaz nyolc napig egy huzamban kint voltak a terepen, a választások előkészítése és levezetése végett. Ezek a szakszervezetek azzal is megmutatták a mezőgazdasági bérmunkások szakszervezetével való szoros együttműködési készségüket és rokonszenvüket, hogy kiküldöttjeik költségeit is fedezték.”⁴² Egy különleges szervezési forma jött létre: „Mivel Udvarhely megyében a mezőgazdasági alkalmazottak száma lényegesen kevesebb, mint más megyékben, így az egészséges irányítás végett azokban a falvakban, ahol 25-nél kevesebb a szakszervezeti tagok száma, két csoportfelelőst választottak, akik a legközelebbi – 25 tagon felüli – alcsoport falubizottságához tartoznak. Ezek közösen alkotják a járási szakszervezetet. A járási szakszervezeti vezetőséget a járási székhely közelében levő falubizottságok tagjaiból, valamint az állami gazdaságok üzembizottságainak tagjaiból választották meg. Minden járás élére két-két elvtársat függetlenítettek...”⁴³ Az udvar-

helyi járásban elnök Jére Albert, titkár Péter Bálint; a keresztúri járásban elnök Szécsi Dénes, titkár Fazakas Ferenc; az oklándi járásban elnök Barabás Károly, titkár Dobai András. „A szakszervezetek vezetésével és irányításával megbízottak mindannyian teljesen nincstelen mezőgazdasági bérmunkások, akik fejlett politikai tudásukkal, a munkásosztállyal szemben tanúsított magatartásukkal és osztályharcos tevékenységükkel érdemelték ki a falu proletáriátusának bizalmát.”⁴⁴

Ehhez itt csak annyit teszek hozzá, hiszen erről a kérdéstről a továbbiakban bővebben is szólok majd: a vezetők általában párttagok voltak, párttanfolyamokat végeztek. A bizalom azonban alig-alig létezett. Erről számol be naplójában Péter Bálint, 1949-ben az Udvarhely járási, majd megyei bérmunkások szakszervezetének titkára:

„1949-ben amikor aktivista voltam elküldtek Korondra gyűlést tartani, este 8 órára összehívták a népet, meg is jelentek szép számmal, megkezdődött a gyűlés és este 10-re vége is lett. Amíg a jegyzőkönyvet aláírtam és egyéb papírokat összeszedtem, mindenki elment csak az elnek (sic!) maradt velem, azt kérdeztem az elnektől, hogy valahol el kellene háljak. Azt felelte az elnek, hogy nála nem lehet, mert nincs hely, megjegyzem a teremben már senki nem volt, azt mondja az elnek, hogy az egyik rokonomnál megnézzük. El is mentünk este 10 óra után az egyik utcába, de mindenütt sötét volt, egy helyre bement a kapun és nekem azt mondta álljak meg amíg ő meg tudja, hogy van-e hely és megengedik-e. Hát úgy bement azon a kapun hogy én többet nem láttam az elneket. Majd később én is bementem, sötétség és zárt ajtókat találtam, de embert nem. Nem volt mit tennem, mert busz már nem volt, elmentem ki a falu szélére, jó bundás kabátom volt, mert ősszel volt, nagy hóharmatok voltak, meghúzódtam egy kert sarkába és elaludtam...”⁴⁵

2.3. Az államhatalom szervei

A székelyföldi falvakban az emberek – főleg az idősebbek – ma is néptanácsnak hívják a helyi tanácsot, és milicistának a rendőrt. Számukra a párt mellett ez a két intézmény jelenítette meg és gyakorolta a településen belül az új hatalmat.

2.3.1. A Milícia

A Milíciát a Nagy Nemzetgyűlés Elnökségének rendelete hozta létre 1949 januárjában. Teohari Georgescu belügyminiszter a döntést magyarázó cikkében Lenint idézi, aki szerint a forradalom nem abból kell álljon, hogy egy új osztály vezet és kormányoz a régi államgépezet segítségével, hanem abban, hogy szétzúzza azt a gépezetet és egy új gépezet segítségével vezet és kormányoz.⁴⁶ Az új gépezet két alapeleme: az adminisztratív vezető- és az erőszakszervezet. Ezért hozták létre egyszerre a néptanácsokat és a milíciát: „Az országban végbement hatalmas politikai, gazdasági és társadalmi átalakulások szellemében az állam rendfenntartó szervezetét is új alapokra helyezték. A Néptanácsok törvényének kiegészítéseképpen új törvény jelent meg, amely felosztatja a rendőrséget és a csendőrséget és felállítja a milíciát, amely a közrend megoltalmazásával egyidejűleg megvédelmezi a demokratikus vívmányokat és öröködi a nép békés munkája, valamint a törvények és törvényes rendelkezések betartása fölött.”⁴⁷

A törvény III. fejezete foglalkozik a Milícia hatáskörével illetve illetékességével:

„4. szakasz - A Milícia vezérigazgatóságának hatásköre a következő:

a. központi szolgálatai révén:

- megszervezi, vezeti, összeegyezteti, ellenőrzi és irányítja a milícia valamennyi szervének tevékenységét;
- külföldi utazási okmányokat bocsájt ki és az idegenellenőrzés nyilvántartásáról gondoskodik;

b. központi szolgálatai és külső szervei révén:

- biztosítja a közrend fenntartását és az állampolgárok biztonságát, harcol a bűncselekmények ellen, az intézmények őrizetéről és az állami vállalatok külső őrizetéről gondoskodik;

- irányítja és ellenőrzi a vállaltok belső éjjeli őrizetét, biztosítja a rendet a vasútvonalakon, a közlekedési és vízi útvonalakon és a kikötőkben, valamint szabályozza a forgalmat a városokban és a közlekedési utakon.

5. szakasz - A milícia kinyomozza és kivizsgálja az ország területén elkövetett vétségeket, amelyek jelen törvény 4. szakasza b. pontjának megfelelően hatáskörébe tartoznak és a bűnösöket átadja az ügyészségnek.

6. szakasz - A milícia támogatást nyújt az igazságügyi szerveknek és a bírósági hatóságok hozta döntések végrehajtására.

7. szakasz - A milícia tisztjei és altisztjei a törvény értelmében illetékesek a bűncselekmények kinyomozására és kivizsgálására.”⁴⁸

Nem kétséges az sem, hiszen ez létrejöttének egyik célja, hogy „A milícia a legkeményebben fogja alkalmazni az ellenség mesterkedéseit megtorló törvényt és elfojt minden kísérletet, amely megakadályozná országunknak a szocializmus felé való előrehaladását.”⁴⁹

Mindezek után következett a Milícia vidéki egységeinek megszervezése. A marosvásárhelyi Milícia parancsnokává Szász János kapitányt, helyettesévé Tănăsescu Constantin kapitányt nevezték ki. Mintegy húsz olyan alkalmazottat, akik nem feleltek meg a követelményeknek, nyugdíjaztak illetve elbocsátottak. Ezt követően a marosvásárhelyi Milicián nyolcvan újonc tette le egyszerre az esküt Nagy Mihály, a RMP Maros megyei szervezete titkárságának tagja, valamint Szász János kapitány, parancsnok előtt. Az újoncok nevében külön is fogadalmat tett Contrate Ioan újonc román, Zsombori Ibolya újonc magyar nyelven.⁵⁰ Háromszéken is nagy ütemben folyik a milícia átszervezése, a megyei parancsnok az a Stefănescu kapitány lesz, aki eddig a csendőr-szárnyparancsnokságot vezette.⁵¹

Egy még múlt évben kelt miniszteri határozat, valamint a rekvirálási törvény végrehajtási utasítása nyomán január 20-tól február 13-ig történt Maros megyében a gépjárművek összeírása. „A számbavételi köztelezettségek alá tartoznak: tehergépkocsik, autóbuszok, társasgépkocsik, autóciszternák, pótkocsik, traktorok,

motorkerékpárok, motor- és motornélküli csónakok, hajók és repülőgépek.” A bevallásokat „írásban kell eszközölni” és az összeírási bizottságoknak kell átadni, ezek a milíciákon működtek. „Bevallási köztelezettségek alá esnek a használaton kívül eső járművek is. A bevallásról a tulajdonosok minden esetben elismervényt kapnak.”⁵² A milícia teremtett rendet az év folyamán „a személyazonossági igazolványok dzsungelében”. Igaz, hogy az igazolványokat a dolgozóknak a munkahelyeiken osztják ki, de „fényképeket is a milícia által kijelölt fényképészeti műhelyekben kell majd készíttetni, ahol azt adómentesen, leszállított áron végzik”.⁵³

A milícia fontosság szempontjából az állami szervezetek hierarchiájában a néptanácsok mögött van, de helyi szinten már a néptanácsok létrehozása előtt elfoglalják őrhelyüket a törvények (és a rendszer) fegyveres őrei, a milicisták. Az úgynevezett ideiglenes bizottságok létrejötte, a választásoknak, valamint a néptanácsok megalakulásának folyamatát – természetesen az ezzel kapcsolatos törvények szellemében – már ők is felügyeltek.

Ennél fontosabb azonban, hogy az osztályharc során, képletesen: kezüket pisztolytáskájukon tartva, ott állnak a politikai-adminisztratív hatalom helyi képviselői mögött.

Hol állt azonban, milyen függöny mögött, és hogyan készítette elő a fekete autókban a falusi éjszakákban zajló rajtaütéseit az 1948. augusztus 30-án megalakult Szekuritáté (hivatalosan: Direcția Generală a Securității Poporului – Népbiztonság Általános Igazgatósága)?

A kérdés fontosságára meg a dokumentumok hiányára való tekintettel éppen csak jelzem, hogy funkcionáriusok és informátorok, frissen toborzott nyomozók és besúgók hada látott munkához 1949-ben a Székelyföldön is. A Szekuritáté vezetőinek első, 1949. február 11-én tartott, a szervezési időszakot kielemező gyűlésén elhangzott, hogy az intézmények 3549 alkalmazottja van, ezek 83 százaléka román, 10 százaléka zsidó, 6 százaléka magyar, a párttagok aránya 95 százalék.^{53a} Az intézmény székelyföldi kiépí-

tésének állomásairól, tevékenységének jellegéről az illető arhívumok kutathatóvá tétele, feltárása után lehet majd beszélni. 1949-ben a megyeközpontokban, városokban kezdtek működni vidéki irodák, meg központi parancsok, helyi információk, feljelentések nyomán célratörő akciókat, bevetéseket szerveztek. Amit szemtanúk visszaemlékezéseire alapozva mint valószínű adatokat elmondhatok: Székelyudvarhelyen egy orvos lefoglalt házában működött a megyei szervezet, Oklándra, mint járásközpontba pedig 1949 nyarán és őszén egy hadnagy volt kihelyezve, aki motorbiciklin járta a falvakat, és gyűjtötte a máréfalvi próféta-asszony tevékenységeire, a millenarista mozgalomra vonatkozó adatokat.

2.3.2. *Az Ideiglenes Bizottságok*

A párt már 1948 februárjában, az alakuló kongresszuson központi feladatként nevezte meg az államhatalom helyi szerveinek átalakítását. Úgymond: nem lehet népinek nevezni a demokráciát, ha nem a népi tömegek kormányozzák.

„A néptanácsok mint az államhatalom helyi szervei gyökeres átalakulást jelentenek s egyúttal gyökeres előrehaladást a demokrácia legmagasabb formája irányában, amikor az állam kormányzása a legszélesebb népi tömegek kezében nyugszik... a néptanácsok a dolgozó tömegek közvetlen képviseleti szervei és az ország történelmében eddig ismert legdemokratikusabb kormányzási formát alkotják...”⁵⁴

2.3.2.1. „Irányítják, vezetik és ellenőrzik...” A törvénykezési keretek

A Néptanácsokra vonatkozó törvény több részét is be kell mutatnom. A 2. szakasz szerint: „Hatáskörük betöltésében a néptanácsok a néptömegek kezdeményezésére és széleskörű részvételére támaszkodnak.” A 3. szakasz szerint: „A néptanácsok tevékenységükért felelősek a nép előtt, amelynek számadással

tartoznak. A választók akarata folytán az egész tanács, vagy annak egyes tagjai visszahívhatók.”

A tíz alapvető feladat a következő:

- „1. A szocialista rendszer elveinek megvalósítása a helyi életben.
2. A néptömegek részvételének biztosítása a közügyek vezetésében.
3. A nép közös javainak a megvédése és gyarapítása.
4. A helyi terv végrehajtása és az Állam gazdasági terve megvalósításában való részvétel.
5. A dolgozók nemzetiségre, nyelvre és vallásra való tekintet nélküli testvériségének megerősítése.
6. Kultúrintézmények létesítése és fejlesztése lévén a néptömegek politikai, kulturális és honpolgári színvonalának emelése, az írástudatlanság megszüntetése, a tehetséges elemek ösztönzése és támogatása.
7. A közegészség védelme, gondoskodás az öregekről, rokkantokról és munkaképtelenekről, és a munkaképeseknek a termelő munkába való besorolásának megszervezése.
8. A dolgozó lakosság életfenntartásához szükséges ellátás megszervezése és az üzérkedés, a gazdasági szabotázs leküzdése.
9. A férfiak és nők egyenlő jogainak teljesítése, szülőotthonok, bölcsődék, napköziotthonok és óvodák létesítése révén az anyák és gyermekek védelme és a tömegsportok fellendítésével az ifjúság testi fellendítésének elősegítése.
10. Örökös afelett, hogy az állampolgárok teljesítsék törvényes kötelezettségeiket.

A néptanácsok hatásköre:

„a. Irányítják, vezetik és ellenőrzik a hatáskörükbe utalt helyi érdekű intézmények, vállalatok és szervezetek gazdasági, társadalmi és kulturális tevékenységét és gondoskodnak a mezőgazdaságot, erdészetet, ipart, kereskedelmet, ellátást, helyi gazdálkodást, a közegészségügyet, közoktatást, népművelődést, sportot, testnevelést érintő és egyéb helyi problémák megoldásáról.

b. a Román Népköztársaság állami gazdasági tervének és általános költségvetésének keretében összeállítják és végrehajtják a helyi tervet és költségvetést.

c. tanulmányozzák az általános érdekű kérdéseket és megoldásuk érdekében javaslatokat tesznek a felettes szervekhez, és erre a célra felhasználják az összes helyi eszközöket és erőforrásokat.

d. területükön végrehajtanak minden más, törvények, törvényrendeletek vagy a felettes hatóságoktól származó intézkedések által jogkörükbe utalt feladatot.”

A néptanácsok „rendelkező és végrehajtó szervei”, azaz tényleges vezetői a végrehajtó bizottságok, amely „mindannyiszor összeül, amikor erre szükség van, de legalább egyszer hetenként. Az ülést az elnök vagy helyettese hívja össze.” A végrehajtó bizottságok hatásköre:

„1. Előkészítik a terv és a költségvetés tervezetét. (...)

3. Szerződéseket kötnek és kötelezettségeket vállalnak.

4. Kinevezik és áthelyezik a tisztviselőket és az alárendelt néptanácsok tisztviselőit. Alkalmazzák a fegyelmi büntetéseket az érvényben levő törvények rendelkezései és a felsőbb szervek előírásai szerint.

5. Felfüggeszthetik az alsóbb néptanácsok határozatainak végrehajtását, megsemmisítik, érvénytelenítik vagy módosítják az alárendelt vizsgálóbizottságok ténykedéseit.

6. Összehívják a néptanácsokat és javasolják a napirendet.”

A néptanácsi szerkezetet erős centralizáltság jellemezte.

A választásokig ideiglenes bizottságokat mindig a felettes szervek neveznek ki. Ezt alkalmazzák induláskor is. A 72. szakasz értelmében „Az első néptanácsválasztások megejtéséig a Néptanácsok és végrehajtó bizottságaik hatókörét azok az időközi bizottságok látják el, amelyeket a megyék, törvényhatósággal felruházott városok és megyeszékhelyek részére a Minisztertanács, valamint a járáások, megyei városok és községek részére a megyei ideiglenes bizottságok neveznek ki.” Ezek fölött általános ellenőrzést a Minisztertanács gyakorol. A folyó ügyek intézésére azonban egy speciális szervet hoznak létre, erről szól a 76. szakasz:

„Jelen törvény kihirdetésével egyidejűleg a Minisztertanács mellett állami bizottság létesül a következő hatókörrel:

a. Irányítja jelen törvény alkalmazását.

b. Összeállítja a jelen törvényben előírt különleges végrehajtási utasításokat.

c. Elkészíti a helyi külső szolgálatoknak a Néptanácsokba való beilleszkedésének munkálatait.

d. Előkészíti az ország jelenlegi közigazgatási felosztásának felülvizsgálatát. Kötelező jellegű értelmező felvilágosításokat ad a törvény rendelkezéseivel kapcsolatosan.

e. Javaslatokat tesz a törvény helyes alkalmazására.

A bizottság összetételét minisztertanácsi rendelet állapítja meg.”⁵⁵

Tehát addig is, amíg sikerül előkészíteni, megszervezni a választásokat, létrejön egy olyan kormány szerv, amelyik nem csak kiterjesztett jogkörökkel rendelkezik a szervezet létrehozására (lásd: kötelező érvényű értelmező felvilágosítások), hanem egyúttal az új adminisztratív formákat is kigondolja. Az ország kisebb részeinek, a vidékeknek, helységeknek életében valóban forradalmi (azaz: gyökeres változást hozó) átalakulás következik.

2.3.2.2. A szelekció

A korszaknak van egy jellegzetes, fel nem tárt tevékenysége: a káderezés, ennek segítő eszköze egy sajátos írott műfaj: az önéletrajz. 1949. július 25-én küldte ezt a levelet Székelyudvarhely Felső járási Ideiglenes Bizottsága a zetalaki Községi Ideiglenes Bizottságnak:

„Felhívjuk a községi ideiglenes bizottság tagjait, elnököt, alelnököt, titkárt, hogy 5 nap határidő alatt készítsenek egy részletes életrajzot, mégpedig 2 pl., amelyet küldjenek be a járási néptanácsához a fenti határidőre. A betérjesztett életrajzok nem megfelelők.

Az életrajz a következő adatokat kell tartalmazza, de szigorúan és feltétlenül. Társadalmi eredet, születési év, hónap és hely, szülők vagyoni állapota, saját vagyoni állapota. Van-e gazdasági felszerelése, földje, erdő, kaszáló, méhészet, stb. Állatállománya, háza, feltüntetve, hogy a ház mekkora és milyen állapotban van. Van-e háztartási vagy gazdasági alkalmazottja? Gyermekének száma és azok életkora. Saját gyermekein kívül nevel-e árva gyermekeket, azok száma és életkora. Iskolai végzettsége, hol és kikkel végezte iskoláit. Hol volt katona, mikor milyen rangfokozata volt, kikkel szolgált együtt. Részt vett-e a szovjetellenes háborúban,

milyen arcvonalon. Hol volt alkalmazásban, dátum szerint pontosan megjelölve, kikkel teljesített eddig szolgálatot. Milyen politikai pártnak vagy tömegszervezetnek volt tagja a múltban, és milyen politikai pártnak vagy tömegszervezetnek tagja jelenleg. Volt-e kisajátítva. Az önéletrajzban feltüntetett személyek pontos lakhelye, beleértve azokat is, akikre az önéletrajzban hivatkozik.

Felhívjuk a községi ideiglenes bizottságok tagjainak figyelmét, hogy az önéletrajzot ne kérdés-felelet formájában állítsák össze, hanem egyéb életrajzi adataik mellett a fentieket is foglalják bele életrajzukba.

A határidő betartására különösen felhívjuk figyelmüket.

Tornai Imre elnök, Bálint Dezső titkár, Nemes Albert káderosztály vezetője⁵⁶

A dokumentum szerint nem sikerült a hivatalnokoknak egyből megfelelő önéletrajzot írni. Az, hogy utólag küldték ki a kérdéseket, azt jelzi, hogy nem volt kellőképpen átgondolt, megszervezett ez a munka. A kialakult „állami vonalon” jöttek-mentek az utasítások és a szükséges, többszöri kiegészítések. A „pártvonalon” meg a „belügyi vonalon” pedig megtörtént az ellenőrzés.

A sajtóban nincs nyoma az új helyi hatalom kádereit kiválogató tevékenységnek. Mindez a nyilvánosság teljes kizárásával történik. Az egykori hivatalnokok emlékeznek ezekre a „verifikálásokra”, amelyek „megszokottá, természetessé” váltak. Az önéletrajzot ugyanis követte az ellenőrzés: a megfelelő szervek képviselői, azaz legtöbbször, mivel ezeknek az állásoknak a betöltői párttagok voltak, a pártaktivisták, elmentek azokhoz, akiket az önéletrajzírók megjelöltek, és nyilatkozatokat, jellemzéseket kértek tőlük.⁵⁷ Ezek alapján is döntöttek arról, hogy ki milyen állást foglalhat avagy nem foglalhat el.

2.3.2.3. Az alakulás

A törvény megszavazásától az első néptanácsi választások nyomán a néptanácsok beiktatásáig, tehát a szerkezet tényleges felállásáig és a működés megkezdéséig két év telt el.

Két átmeneti év, az ország közigazgatási reformjának „mely a nép tömegeit vonja be az államügyek intézésébe”, a döntő szakasza. Addig – a név is jelzi – ideiglenes hatalom uralkodott a helyi közösségeken. Vagyis: a központi hatalom ideiglenes képviselői, akik feltehetően mindent megtettek azért, hogy az őket kinevezők „bizalmának megfeleljenek”, helyüket az apparátusban megerősítsék. Ehhez általában nem kellett egyéb, mint az utasítások pontos és időbeli végrehajtása, az aktivisták, instruktorok seregével olyan együttműködés, amellyel azok meg vannak elégedve, és megírják majd a megfelelő pozitív tájékoztatókat.

A javaslatot arról, hogy kiket nevezzenek ki, a néptanácsok törvényét alkalmazó állami bizottság tette meg. Először a megyei bizottságokat kellett kialakítani. De nem csak ezeket, hiszen ez alkalommal sor kerül az első, kisméretű adminisztratív átszervezésre is: a megyékkel egyenlő jogú (vagyis: közvetlenül Bukarestből irányított) városokat hoznak létre. Székelyföldön Marosvásárhely kapta ezt a rangot. Kinevezték a városi ideiglenes bizottságot is. Elnök Soós József kőműves, alelnök Opris Gheorghe villanyszereplő, titkár Veres Ferenc tisztviselő, tagok: Szász Tibor sofőr, Olasz Erzsébet tisztviselő. A négy székely megye ideiglenes bizottságainak vezetőit is ekkor nevezték ki.⁵⁸

Nem lehet megtudni csak a sajtót olvasva, hogy ki milyen érdemeiért került az ideiglenes bizottságok élére. Egy újságcikk tudósít arról, hogy a Csík megyei alelnöknő a szépvízi járás RNDSZ elnöke volt, és „komoly munkát fejtett ki a falusi női szervezetek felállítására terén. Naponta tíz kilométereket gyalogolt a nehezen megközelíthető Csügés és Kósteleki havasok között, hogy felkeresse az eldugott falvakat... munkájával érdemelte ki ezt a megtiszteltetést, aki soha egy pillanatra nem szakadt el a néptől és ha munkáról volt szó, mindig az elsők között jelentkezett...”⁵⁹ Egy másik újságcikk (mintegy mintaként: ilyennek kell lenniük az egészséges származású vezetőknek!) két Udvarhely megyei ideiglenes bizottsági tag rövid életrajzát közli, amelyekből kiderül a munkás-származás, valamint az, hogy azelőtt már az állam irányí-

tásában dolgoztak, káderiskolát végeztek. Az életrajzok megerősítik a feltevést, hogy az ideiglenes bizottságok tagjai kötelezően párttagok voltak, és nem ártott, ha munkásmozgalmi múlt áll mögöttük.⁶⁰

A megyei ideiglenes bizottságok 12 ügyosztályból, ezek keretén belül osztályokból állnak. A székelyudvarhelyi Szabadságban olvasható ismertetés szerint a megyei tanfelügyelőségéből alakult a tanügyi osztály, a mezőgazdasági kamarából és az állategészségügyi hivatalból a mezőgazdasági ügyosztály, a volt kereskedelmi igazgatóságából a kereskedelmi ügyosztály, a munkaügyi felügyelőségéből a munka- és nyugdíjügyosztály, a megyei főorvosi hivatalból az egészségügyi ügyosztály, az erdészeti igazgatóságából az erdészeti ügyosztály, a megyei építészeti hivatal és a régi államépítészeti hivatal összeolvasztásából az utak és vízművek ügyosztálya, a régi számvevőség és a megyei pénzügyi hivatal összeolvasztásából a pénzügyi ügyosztály. Új az apparátusban a káder-ügyosztály, a titkársági ügyosztály, az adminisztrációs ügyosztály, valamint a helyi lakásgazdálkodási ügyosztály.⁶¹

Májusban a járási és városi ideiglenes bizottságok kinevezésére került sor. Háromszék megyében például május 20-án, Csík megyében május 21-én iktatták be az új vezetőségeket.⁶² Maros megyében is 21-én, egyazon nap iktatták be az erdőszentgyörgyi és nyárádszeredai járási bizottságokat.⁶³ Udvarhely megyében a beiktatás 22-én történt meg. A kiválasztási aritmetika hű alkalmazása, döntő volta itt a legszembetűnőbb: egy kivétellel mindegyik bizottságban a tag (vagy, ahogy még ezt máshol írják: az alelnök) nő.⁶⁴

A községi ideiglenes bizottságok kinevezései július elején zajlottak. Háromszék megyében például július 16-án zárult le⁶⁵ a községi néptanácsok ideiglenes bizottságainak beiktatása. Eddig az időpontig 106 községben foglalták el helyüket a bizottságok.

Azokról a szervezeti változásokról, amelyek az ideiglenes bizottságok felállításával következtek be, dr. Sóllymos Ivánnak, a pénzügyminisztérium vezérigazgatójának április végén megjelent

cikke tájékoztat. A legfontosabb változás, a cikkíró szerint: átalakul a minisztériumok vertikális kiterjeszkedése. Például eddig minden minisztériumban működött káder-osztály, valamint minden minisztériumnak helyi számvevőségi szervei voltak. Ezután a néptanácsok keretében működik a káderosztály, amelynek feladata, hogy ellenőrizze a helyi szervek alkalmazottait, végrehajtsa a szükséges áthelyezéseket. A minisztériumoknak a távolság, a megnövekvő apparátus-létszám miatt sokkal nehezebb lenne a nyilvántartás és az ellenőrzés. „A néptanácsok mellett működő káderosztályoknak viszont megvan a lehetőségük arra, hogy a helyi szervek minden egyes alkalmazottjának a munkáját közvetlenül ellenőrizhessék és a munkaerőt helyesen oszthassák be a helyi szükségleteknek megfelelően.”⁶⁶ Minden egyes közigazgatási egységben a jövőben egyetlen pénzügyi osztály lesz, „melynek az a hivatása, hogy a költségvetést a helyi lehetőségeknek megfelelően összeállítsa és végrehajtsa. Így minden egyes megyében, járásban vagy községben a bevételek biztosítása és a kiadások eszközése egységes rendszer szerint, ésszerűen történik.”⁶⁷ És egységes ellenőrzés mellett, teszem hozzá. A néptanácsoknak adminisztratív ügyosztályai is lesznek. Mindaddig a minisztériumok javait központilag tartották nyilván, központilag kezelték, ez most átmegy a néptanácsok hatókörébe. Még egy fontos változás, hogy „Az új rendszer szerint a közigazgatási alapegység a járás lesz (és később a rajon – G. J.), a járás lakosai, akik a múltban egyes ügyekben a fővárosi hatóságokhoz voltak kénytelenek fordulni, most a járás székhelyén, az ideiglenes bizottság útján intézhetik ügyes-bajos dolgaikat. Biztosítva lesz tehát a közvetlen kapcsolat a dolgozó nép és a hatóságok között.”⁶⁸ Ugyanakkor, teszem hozzá, megnövekszik a járási szervek hatalma, és sokkal nehezebb lesz a helyiek kapcsolattartása a felsőbb hatalommal. Amit nem sikerül, amit nem lehet elintézni a járási központban, arról le kell mondani. Végül egy új fogalom: a régi közigazgatási egységekben a képzett szakemberek hiánya volt tapasztalható, ez most megszűnik, mert

az új közigazgatási egységekben „demokratikus szakemberek” fognak majd dolgozni.

2.3.2.4. A működésről

Az újságoknak kijelölt feladatuk volt az ideiglenes bizottságok működéséről írni. Az cikkekből körvonalazható kép inkább azt mutatja, hogy mi volt az, amit a működésről említésre érdemesnek tartottak a sajtóban: a teljesített vállalások, a sikerek

1949 a kialakulás, a kádermozgás éve. A háromszéki ideiglenes bizottságnál egy külön osztály „csak a tisztviselők felülvizsgálatával foglalkozik, hogy mindenkit képesítésének megfelelő helyre tudjon állítani...” Ez állandó elfoglaltsággá válik, mert „csak jól képzett, becsületes és szorgalmas munkásra van szüksége hazánknak. Időnként összehívják az alkalmazottakat, megtudakolják nehézségeiket, kritikát és önkritikát gyakorolnak, hogy minden hibát már csírájában orvosolhassanak.” Mivel július elsejétől az ideiglenes bizottság egységes költségvetéssel fog dolgozni, ezért naponta gyűléseket tartanak, hogy „még a legkisebb község is igényeinek és szükségleteinek megfelelő költségvetést állíthasson össze”.⁶⁹

Marosvásárhelyen az ideiglenes bizottság vezetésével „rendbe hozzák az úttestet, beültetik a parkokat, rendezik a Válás kút környékét...”⁷⁰ Ez utóbbinak lesz terméséből kifaragott csorgója, parkírozó része és a lovak számára itatója. 1944 őszén 14 hidat robbantottak fel, ezek pótlására ideiglenes fahidak épültek, ezek közül négy helyett már vasbetonhíd állt.⁷¹ Megkezdték a Vörös Grivica (volt Honvéd) utca hídjának újjáépítését; a tavaly épült November 7 hidat keramittal burkolták.⁷² Októberben beszámolót tartott az ideiglenes bizottság az öt hónapos működéséről. A vezetők elmondták, hogy városrendezési tervet készítenek; hogy a lakáshivatal alapvető feladata, amelyet becsülettel végez: „naponként helyszíni vizsgálatok alapján, ahol lehetséges, lakásokat szabadítson fel a dolgozók számára és kisebb lakásokba helyezze el azokat, akik jogtalanul nagy lakást bitorolnak”. Az egészségügyi osztály 3 diétás konyhát működtet, 1.418 gyermek kap ellátást,

750 gyereket oltottak be tífusz és diftéria ellen, 15.436-on kaptak védőoltást a kiütéses tífusz megelőzése érdekében, 202 fertőtlenítést és 1.092 tetvetlenítést végeztek, valamint 1.946 tüdőátvilágítást és 1.023 ételmiszervizsgálatot. A Kultúrosztály a város könyvtáraiban 100.000 kötetnyi könyvet vizsgált át, kiselejtezte az ideológiailag károsakat. A tanügyi osztály előkészítette az új fémipari szakiskola, valamint művészeti középiskola beindítását. A kereskedelmi és közellátási osztály a külvárosban új üzleteket nyitott, megszervezte a kukoricaliszt-, cukorosztást, és 50.000 ételmiszertjeget osztott ki sorbaállítás nélkül.⁷³

Sepsiszentgyörgyön az ideiglenes bizottság által létrehívott polgári újjáépítési bizottság számolt be eddigi tevékenységéről. Itt sem fejeződött be a háborúban felrobbantott hidak újjáépítése, még három vár sorára. 1949-ben sikerült a közvágóhídra hűtőberendezést szerelni. Üzembe helyezték a Papp Lehel-féle, államosított és Gábor Áronról elnevezett betonáru és kályhagyárat, valamint a Sándor Gábor-féle, most városi malmot. Hamarosan befejezik az Augusztus 23 elnevezésű állami vendéglő átalakítási munkálatait.⁷⁴

Csíkseredában az elmúlt években 4 hidat újjáépítettek, ötszáz méter járdát készítettek. Befejezték az apaistállót és egy 3 gépkocsit befogadó kocsiszínt. Újjáépítették, villannyal és vízzel látták el a városi vágóhidat. Az ideiglenes bizottság székházánál „egy 56 méteres ártézi kutat fúrtak, amely elsőrendű szénsavas borvizet ad”. Zsögödfürdőn melegvízű kádfürdőt nyitottak 17 káddal, pihenő-masszírozó teremmel, olvasóteremmel. A 400 méter hosszú és 117 méter széles sportpálya építésénél a fiatalok eddig 1800 óra önkéntes munkát teljesítettek.⁷⁵

Kézdivásárhelyen olyan konzervgyárat indított be az ideiglenes bizottság, amely burgonyát és zöldséget szárít, és 250 munkást foglalkoztat. Befejezték a jéggyár építését, de a szükséges ammónia hiányában nem indult be. Újraberakolták a Pauker Anna utcát és kövezik a Nagy Mózes utcát; részben megjavították a szálloda tetejét.⁷⁶

A kilyénfalvi ideiglenes bizottság is beszámolt öt hónapos munkájáról. Rendbehozatták, kifestették a székházat, szabályozták a patak medrét, esti tanfolyamot indítottak 30 hallgatóval, meg befejezték az apaistálló építését.⁷⁷

Egyes ideiglenes bizottságoknál a személyes példaadást döntőnek tartják: Jobbágytelkén a kinevezés után a bizottság tagjai, Kovács Antal szegényparaszt elnök, Názán László munkás, titkár és Kis Péter szegényparaszt alelnök rohammunkával rendbe hozták az irodahelyiségeket. Ugyancsak ők vezették azt a csoportot, amelyik nekifogott a kultúrotthon építésének. Tervezik még egy szakmafónó szövetkezet megalakítását.⁷⁸

2.3.3. Igazságügyi szervek. A megtorlásról

Az igazságügy élére 1945-ben már kommunista miniszter, Lucrețiu Pătrășcanu került, tehát az átalakítás igen hamar megkezdődött. A befejezés a vizsgált évben történt: 1949 elején megválasztják, beiktatják a népi ülnököket (vagy ahogy még nevezik: népbírókat). Úgy látom, azért a két elnevezés, mert a népi ülnökökre vonatkozó törvény születése előtt is voltak népbírók kiegészítését, funkcióba helyezését célzó intézkedések, tevékenységek. Január 10-án például 42 népbíró tett sikeres vizsgát Székelyudvarhelyen. „A 3 hónapos tanfolyamra 102 jelöltet hívtak be, de csak 50 százalék látogatta rendszeresen az előadásokat. A többi, úgy látszik, nem értette meg, mit jelent az általános jogi alapfogalmak elsajátítása.”⁷⁹ Farkasné Benke Anna népbíró január elsejétől dolgozik a marosvásárhelyi bíróságon. Mindig érdekelte az igazságszolgáltatás, de a múltban nem is gondolhatott arra, hogy valaha is a bíróságon dolgozhasson. 3 hónapos kiképző tanfolyamon ismerte meg „a jog alaptörvényeit”. Beszámolója szerint érdeklődéssel hallgatta a tárgyalásokat és meglátta, hogy nem kell a bírósághoz egy életre való készülődés, csupán tisztánlátás és érző szív. A magánélete elég zsúfolt, hiszen napi 12 órát dolgozik, gyűlései vannak, tanul, képzi magát, ezen kívül ellátja a háztartást is.⁸⁰

Április 1-jén kelt a Nagy Nemzetgyűlés Elnöki Tanácsának a 351. számú rendelete, amely a törvényszékek megszervezéséről intézkedik. Az igazságszolgáltatás szervei a következők: népbíróságok, törvényszékek, ítélőtáblák és a legfelsőbb bíróság. Az összes

bíróságok, a legfelsőbb bíróságok kivételével, népi ülnökökkel ítélkeznek. A népbíróság lehet városi, falusi vagy vegyesbíróság. A népbíróságok mellett szükség esetén telekkönyvi hivatalok is működnek. Rendkívüli esetekben a körzeti ügyészség jóváhagyása alapján a népbíróságok a bűncselekményt abban a faluban tárgyalhatják le, ahol a bűncselekményt elkövették. A népbíróságok tanácsa egy bíróból vagy segédbíróból és két ülnökből áll.⁸¹

Két hónapig zajlottak az ünnepélyes népbíróválasztások – azaz „a nép hatalmának kiterjesztése a bíróságokra”.

Marosvásárhelyen május közepén „miután a grafikai, az egészségügyi, a vas, fém, vegyiipari, a PTT, a szállító és a bõrmunkások szakszervezete megválasztotta a népbírakat, került sor a CFR, az építőipari, a háztartásbeli alkalmazottak, a szövőipari és ruházati szakszervezetek dolgozóinak népbíró-választására... A választások a megelőző naphoz hasonlóképpen a legnagyobb rendben és lelkesedés mellett zajlottak le. Minden egyes választóhelyiségben a választás és szavazás levezetésére kiküldött törvényszéki vagy táblabíró román, a szaktanács kiküldöttje magyar nyelven ismertette és elemezte a népbírák választásának fontosságát. Ezután felolvasták a jelöltek névsorát, majd minden egyes jelöltet külön-külön ismertettek és jellemeztek az egybegyűltek előtt. A választásra összegyűlt dolgozók tapsvihara, amely az egyes jelöltek neveinek felolvasásakor felhangzott, azt bizonyította, hogy a jelölő bizottságok jól teljesítették feladatukat. Ezután került sor a szavazásra, amely minden egyes esetben egyhangú volt és közfelkiáltással történt... A megválasztottak egytől egyig eddigi munkájukkal bizonyították, hogy készek harcolni a munkásosztály ügyéért és híven képviselik a munkásosztály érdekeit.”⁸²

Udvarhely megyében május utolsó felében zajlottak a választások.⁸³ Szentkeresztbányán például június elsején a munka végeztével a munkásság színültig töltötte meg az ünnepélyesen feldíszített helyiséget. Festő Vilmos szakszervezeti titkár nyitotta meg az ülést, majd Strauss Ferenc doktor törvényszéki elnök ismertette a nap jelentőségét.”

A népi ülnökökre megtisztelő, de felelősségteljes feladat vár. Meg kell védeniük azt, amit a dolgozó nép nehéz harcok árán sok

küzdelemmel kivívott magának. Könnyörtelenül le kell sújtaniuk azokra, akik bármi módon elgáncsolni, szabotálni akarják gazdasági fejlődésünket és előrehaladásunkat, s legszigorúbban kell eljárniuk azokkal szemben, akik az egész dolgozó nép, a szocialista társadalom vagyona és tulajdona ellen követik el tetteiket.”⁸⁴

Június 6-án Csíkszentgyörgy, Menaság és Bánkfalva dolgozói tartották meg a népbíró-választásokat.

„Az ünnepségen megjelentek a járási ideiglenes bizottság alelnöke és titkára a járásbíró kíséretében. Csíkszentgyörgy dolgozó népe egyhangúan választotta meg bírónak Szócs Imre szegényparasztot, Bánkfalva Jakab Ignác kisiparost, Menaság Adorján Klára és Lukács András középgazdákat. Az ünnepélyes népbíróválasztás után a község ifjúsága, valamint Bánkfalva vonószenekeze műsoros előadást tartott.”⁸⁵

Az egész ország területén több mint negyvenezer népi ülnököt választottak. A megválasztottak közül 7469 nő, 5809 dolgozó ifjú; 15020 munkás, 23808 dolgozó paraszt illetve mezőgazdasági bérmunkás, 2827 tisztviselő.⁸⁶ Beiktatásukra 1949. július 1-jén kerül sor. Ekkor álltak csatasorba az új igazságszolgáltatás káderei – de a fegyverek egy része, amelyeket forгатniuk kellett, már előzőleg megalkották.

1949 januárjában, a Nagy Nemzetgyűlés egyazon ülészakán fogadták el a Néptanácsok létrehozására, valamint Az Állam biztonságát és a nemzetgazdaság fejlődését veszélyeztető bűncselekmények megtorlására vonatkozó törvényt.⁸⁷ Bevezetik a halálbüntetést – írja nagy betűkkel, címként a *Népújság* január 16-i száma. Egy munkás nemzetgyűlési képviselő támogató hozzászólásában kifejti, hogy „Az egykori kizsákmányolók a munkásosztály halálos ellenségei, orvul próbálják megtámadni a népi demokráciát. De minden munkás agyába kell vésnie Makszim Gorkij szavait: ha az ellenség nem adja meg magát, meg kell semmisíteni azt.” Egy földműves hozzászóló szerint „a parasztság elégtétellel üdvözi ezt a törvényt, amely nagyszerű fegyver az ellenséggel szembeni védekezésre”.⁸⁸

A törvényt teljes egészében érdemes mellékelni.⁸⁹ Rendkívüli szigorúságán (ha ezt a szót lehet egy jogi normára vonatkoztatni: kegyetlenségén) túl figyelmet érdemel nagyobb csoportokra való érvényessége. A negyedik szakasz szerint a felbujtást, cinkosságot, bűnpártolást, előkészítési ténykedést, valamint azokat, akik tudnak a szándékról, de nem jelentik, szintén halállal vagy súlyos kényszermunkával büntetik majd. Hogy hadigazdálkodási időszakban született, azt az is jelzi, hogy a törvényben meghatározott bűncselekmények fölötti ítélkezést a katonai törvényszékek hatáskörébe utalják.

2.4. A gazdaságról

Az 1948. július 11-i államosítás után a jelentős gazdasági egységek állami felügyelet alá kerültek – akárcsak a kisajátított földbirtokokon megalakuló mezőgazdasági üzemek, az úgynevezett állami gazdaságok. 1949. április másodikán kelt az a rendelet, amely a gyógyszerek előállításával és forgalmazásával foglalkozó egységek államosításáról intézkedik.⁹⁰ Marosvásárhelyen, Maros megyében ezek száma jelentősebb, Udvarhely és Csík megyékben számuk alig érte el a tízet. Az ipari egységek számáról egy későbbi korszakból, az 1956-os évből van adatom. Az ekkor létező szerkezet nagyvonalakban érvényes 1949-re is. Eszerint a termelő vállalatok (ipari vállalatok, helyiipari egységek, kisipari szövetkezetek) száma az akkori Magyar Autonóm Tartományban 168 (119 ipari vállalat, 11 helyiipari vállalat, 38 kisipari szövetkezet). Marosvásárhelyen annyi ipari vállalat található, mint Sepsiszentgyörgyön, Csíkszeredában és Székelyudvarhelyen együttevén (40 vállalat, az ipari vállalatok össz-számának 33,6 százaléka).⁹¹

2.4.1. Üzemek, gyárak

Az ipar legfejlettebb ága a Székelyföldön ebben az időben a faipar. Ennek legnevesebb egysége az a bútorgyár, amelyet Marosvásárhelyen 1949 januárjában öt államosított kisüzem (volt Székely és Réti, Tóth, Elek, Keresztessy bútorgyárak és a Panel-Furnir gyár) összevonásával hoztak létre, és amelynek az Iparügyi Minisztérium január 31-én kelt rendelete alapján a Simó Géza állami bútorgyár nevet adományozták. Ez „Közép-Európa legnagyobb és legkorszerűbb bútór- és építőanyag üzeme.”⁹² Ekkor ez Marosvásárhely legnagyobb gyára, állítja az újságcikk, 1200 alkalmazottja van. A város másik nagy gyára a Bernáth Andor cukorgyár. Jelentős még a Kaláka konzervgyár, amelyik az államosítás előtt a Hangya Hitelszövetkezet gyára volt. Nagyobb műhelynyi ipari egység (Robot fémárugyár, Bórgyár) több is van a városban. Itt van a Székelyföld legnagyobb iparcikkeket forgalmazó kereskedelmi központja, az Ardealul vállalat. Fiókküzletein keresztül ipari áruval látja el Udvarhely, Csík és Naszód megyéket, 1949 januárban 147 alkalmazottja van, és még 50 olyan tanulója, akit foglalkoztatni fog.⁹³

A Székelyföld „második legnagyobb bútorgyára” (szintén az újságcikk állítása szerint) Kovásznán épül, szeptemberben 150 munkás dolgozik itt, de a tervek szerint tíz hónap múlva már 250 lesz a dolgozók száma.⁹⁴ Gyergyószentmiklóson a ládagyárnak májusban 255 állandó munkása van, de folyik az új káderek képzése.⁹⁵ Csík megye faipari központjának, az IPEIL-nek⁹⁶ 25 „fűrész- és ládagyára” van. A legjelentősebbek, a már említett gyergyószentmiklósi mellett, a csíkszeredai, csíkszentsimoni, csíkszentdomokosi és a gyergyóhodosi gyárak.⁹⁷ Sepsiszentgyörgynek két nagyobb ipari egysége van: a textilgyár és a dohánygyár.

Székelyföld iparának „szíve”, az az ipari egység, amelyet a legtöbbet emlegetnek, amelynek a fejlesztésére a legtöbbet költenek, amely a „népi demokrácia éveiben vált nagyüzemmé”, ahol „a jövőt építik”: a nehézipar egyetlen székelyföldi központja, a szentkeresztbányai vasüzem.

1947-ben a lövétei vasbányával együtt 370 munkása volt, két év alatt ez több mint a kétszeresére emelkedett. Egy-két év alatt fürdőt, kantint, hat osztályos elemi iskolát, kultúrházat, mozi-termet építettek. 1948-ban a eredmény: 40 személyt befogadó barakképület, 2 híddaru, asztalosműhely, 2 újabb szénrakodó, 2, összesen 20 családnak otthont adó munkásház. Rendbe tették a bánya és az üzem közötti utat, régi munkás lakásakat újítottak fel, és létrehozták Homoródfürdön az üzemhez tartozó szakiskolát. 1949-ben építették meg a vulkanizáló műhelyt, garázst, kocsimosót, márciusban átadták az ország első üzemi kórházát, 2 emeletes irodaépületet, s ami a legfontosabb: június 13-án először öntöttek az új kohóból. Lánybrigádjuk volt, ők az újságírók kedvencei. „Harisnyás munkások hajolnak az öntőasztalok fölé... A magos kemence alatt nemcsak gépalkatrészeket öntenek. Itt épül az iparosodó Székelyföld új jövődjé...”⁹⁸

A gyárhoz tartozott a Magyarhermány melletti bodvaji vashá-mor, amelyet abban az évben rendbe hoztak. A beszámoló szerint 1949 július 17-én kezdték meg a kemence újjáépítését. Új köveket raktak a 100 éves építményre, hidat építettek róla a bánya torka felé, szeptember 11-én megkezdték a töltést is, és 17-én kicsordult az első öntés vasérc. Október 13-án már 2500 kg vasat öntöttek. Az egység felelőse Ferencz András szentkeresztbányai kohászmes-ter, aki így nyilatkozott: „Úgy csináltuk, ahogy a szovjet munkás-ságtól tanultuk: ha sehol semmi nincs is még, a termelésnek azért mennie kell. Aztán majd sorra elkészülnek az épületek, mifene, de mi addig is sok vagon vasat akartunk önteni...”⁹⁹ A Hargita túlsó oldalán, Csíkban is szerettek volna egy hasonló központot építeni. 1949 elején indult meg a vasérc utáni kutatás Csíkmadaras határában. Egyelőre még a próbafúrásoknál tartanak, de az újságíró szerint több száz millió lejt irányoztak máris elő a vasbánya és az olvasztó kohók építésére. „Egy kis bányaváros épül ide. Sorra nyílnak az újabb tárnák... kohók épülnek, munkáslakás-ok, utak, iparvasutak. A megindult vasbányászat új életet, munkát jelent nemcsak Csíkmadaras, hanem a fejletlen iparú Székelyföld dolgozóinak...”¹⁰⁰ Reálisabb elképzelésnek bizonyult ennél

Balánbánya fejlesztése: az államosítás után ott flotáció épült, 1949 elején közel kétszáz munkást foglalkoztatott a „Kálmán Béláról, a fiatal csikkarcfalvi demokrata harcosról” elnevezett bánya.¹⁰¹

Parajdon a sóbányába 1945-ben vezették be a villanyt, 1948-tól vannak motoros fűrőgépeik, 1949 őszén épült a motoros felvonó. Már volt kantinjuk, épült a fürdő, és új részleg nyitását készítették elő.

2.4.2. Állami gazdaságok, traktorállomások

Falusi környezetben ezek nemcsak gazdasági egységek, hanem az új hatalom bázisai, „a proletariátus egyik célkitűzésének: a szocialista mezőgazdaság meghonosodásának serkentői...”¹⁰² A Székelyföldön Maros és Háromszék megyében voltak olyan államosított földbirtokok, amelyek átalakítása nyomán állami gazdaságok jöttek létre például Marosvásárhelyen, Régenben, Uzonban.¹⁰³

A traktorállomások feladata volt szerződéses alapon az állami gazdaságok, majd a létrejövő kollektív gazdaságok földjének megművelése. A Székelyföld első traktorállomását 1948 márciusában Sepsiszentgyörgyön hozták létre – a már létező brassói, feketehalmi traktorállomások támogatásával. 1948 őszén még csak „öt rozoga traktor” volt a birtokában. Ezután jelentős állami beruházással két – 60 traktor és 20 cséplőgép befogadására alkalmas – épületet emeltek, létrehoztak egy 2 esztergapaddal és a szükséges szerszámokkal felszerelt műhelyt, kovácműhelyt, hegesztőműhelyt, megépítettek egy 3 vagonnyi üzemanyagot befogadó tartályt. 1949 áprilisában az állománya: 26 traktor, 3 cséplőgép, és 36 traktorista alkalmazottjuk van. Augusztusban az állomás 1153 hektár őszi szántásra és 689 hektár tarlóbuktatásra kötött szerződést.¹⁰⁴ Csík és Udvarhely megyéknek ebben az időben nincs gépállomásuk. Marosvásárhelyen 1949 februárjában a gépállomásnak 16 traktora, 4 vetőgépe, 2 aratógépe, 21 cséplőgépe volt. Február 25-ig 14 községben kötöttek szerződést 280 hektár meg-

munkálására. „A traktorokat négyes csoportokra osztották. Minden csoport egy-egy területet kap. A községeket körzetekre osztják be, így a munkálatokat percnyi pontossággal ki tudják számítani.”¹⁰⁵ A traktorok után boronákat kötnek, így a szántási és boronálási munkálatokat egy időben végzik.

2.4.3. Kollektív gazdaság

Romániában az első 5 kollektív gazdaság 1949. július 24-én alakult. Ebben az évben a Székelyföldön egyetlen kollektív gazdaság jött lére. A „történelmi jelentőségű esemény, amelyik új korszakot nyit a székelyek lakta és az azokat környező megyék dolgozó földműveseinek életében” 1949. augusztus 14-én, vasárnap történt meg a Háromszék megyei Torján. Azért ebben a helységben, mert – állítólag – itt volt a legtöbb szakember, akik mellett a földtelenek is igyekeznek majd mesterségeket tanulni. 50 szegény és 25 középparaszt lépett be a kollektívbe, ők összesen 65 hektár szántóföldet hoztak. Az állam nekik ajándékozta az Apor kastélyt és az ehhez tartozó 8 hektár belsőséget, valamint 81 és fél hektár szántót és 11 hektár gyümölcsöst az állami alapból. Több mint egy millió lej értékben kaptak a torjai kollektivisták „Csík, Háromszék, Udvarhely, Brassó és Fogaras megyék városi és falusi dolgozói, munkások és dolgozó földművesek” részéről ajándékokat: gépeket, szerszámokat, nemes fajú állatokat . „2 csikó, szecska, csávázó, sok kapa, villa, lapát, több zsák liszt és egyéb hasznos dolgok, a sepsiszentgyörgyi üzemek és a prázsmári posztógyár munkássága ajándékának egy része” egy tehergépkocsin érkezett a felavatás napján.¹⁰⁶

2.4.4. Szövetkezetek

1949. április 2-án adta ki a Nagy Nemzetgyűlés Elnöki Tanácsa a szövetkezetek megszervezéséről szóló törvényt. Az első szakaszban olvasható: „A szövetkezetek a városi és falusi dolgozók saját kezdeményezésre alakult tömegszervezetei, amelyek közös tevé-

kenységgel és eszközökkel, kielégítik a gazdasági és kulturális igényeket... A szövetkezetek hozzájárulnak a gazdasági élet fejlődéséhez, a nép hasznára, és a nemzeti jövedelem növeléséhez. A szövetkezetek az Országos Terv keretében működnek, és az RNK-ban a szocializmus építésének fontos tényezői.”¹⁰⁷ A kollektív gazdaságokat ekkor még a fogyasztási és termelői szövetkezetektől külön kezelik.

A törvény nyomán a párt- és állami szervek irányításával beindult a szövetkezetek újjászervezése. Megalakult egy országos szövetkezeti szervezőbizottság, ez kidolgozta az alapelveket, és kinevezte a megyei szövetkezeti szervezőbizottságokat. Ezek „Az utasításokban feltüntetett első feladatot, nevezetesen a volt federálék¹⁰⁸ vagyonának átvételét, általánosságban már teljesítették. A szövetkezetek megszervezéséről szóló törvény, a fogyasztási szövetkezetek alapszabályainak, valamint az országos szövetkezeti szervezőbizottságok utasításainak a megyei és járási szövetkezeti káderekkel való feldolgozása folyamatban van, sőt egyes helyeken már be is fejezték.” A május végétől beinduló folyamat legfontosabbnak nevezett eleme a hatalomátvétel, a régi vezetőség menesztése: a „megye területén levő volt federálék és szövetkezetek vezetőségének megtisztítása”.¹⁰⁹

Júliusban kezdték meg a kisipari termelőszövetkezetek szervezését. A szövetkezést szervező országos bizottság által jóváhagyott új alapszabályzat szerint történik a kisiparosok termelési szövetkezetbe való tömörülése. Ennek során a műhelyek felszerelése közös tulajdonba ment át, a nyersanyagkészleteket pedig felleltározták és hivatalos áron átvették. A szövetkezet alakításához legalább 25 szövetkező szükséges. Ha valaki ki akar lépni, mert helyzetét nem tartja megfelelőnek, akkor a kilépési szándékot „egy hónappal hamarabb be kell jelenteni. A részjegyek azonban még két évig a szövetkezet birtokában maradnak. A szövetkezetből kilépőt kötelezik arra, hogy részt vegyen az együtt vállalt munkák elvégzésében.” A tiszta haszonból a szövetkezett tagok is részesülnek, bár a tiszta haszon legalább 35 százaléka álló alapra, legalább

30 százaléka hitelalapra megy, és 20 százalékát a szövetkezet tagjai között szétosztják. A szövetkezők ezen kívül külön bért is kapnak munkájukért, a haszonrészt pedig bérjövödelmükön felül kapják. A jövedelem többi részét különböző alapokra fordítják.¹¹⁰

A létező szövetkezetek között vannak vagyonosak is: „a 4.000 tagot számláló *Gheorgheni* szövetkezet az egyik legbiztatóbb szövetkezeti intézménye a Székelyföldnek”.¹¹¹ Bedolgozókkal együtt 600 alkalmazottja volt, tulajdonában van 4 élelmiszer-vegyeskereskedés, 1 textilkereskedés, 1 szeszjövödelmi egyedárusítás, 1 szálloda, 1 vendéglő, 1 vasüzem. A sepsiszentgyörgyi szabók szövetkezetének májusban 46 tagja volt. A csíkszeredai cipész szövetkezetnek, ahol futószalag-rendszerrel dolgoznak, mintegy 150 dolgozója volt.¹¹²

A Székelyföld legnagyobb szövetkezeti központja Marosvásárhely. Itt először a borbélyok szövetkezete alakult meg, ezt követte a famunkásoké, a *Lemn-Mobila*. Ennek kilenc üzemosztálya volt: bútorosztály, épületosztály, háztartási felszerelés, használt bútor, játékarú, Panel-üzem, kárpitos, kefekötő, koporsókészítő. A szabók *Croitorul* szövetkezetének férfi és női osztálya volt.¹¹³ Október 30-án 234 küldött közel hetvenezer tag képviselőjében megválasztotta Maros megye szövetkezeti tanácsát, a megye 192 fogyasztási szövetkezetének képviselői pedig a megyei fogyasztási szövetkezetek szövetségének vezetőségét. „A közgyűlés feladata a szövetkezetek eddigi tevékenységének megvizsgálása, az alapszabályok elfogadása és az új vezetőség és a kongresszusi küldöttek megválasztása.”¹¹⁴

2.5. Oktatás

Az egyházi iskolák államosítására 1948. augusztus 3-án került sor. Ugyanakkor megkezdődött a tanítók káderezése, áthelyezése. Igen nagy a káderhiány, ezért 1949 júniusában szélesre tárták a kapukat, megkezdődött a tantestületek átrétegződése. Akció indult a tantestületek létszámának emelésére. Az elemi iskolákban tanítók lehetnek (a sorrend a rangsort is jelenti): a pedagógiai iskolák

végzettjei, a tanítóképzők képesítési diplomával rendelkező végzettjei, tanítóképzők képesítés nélküli végzettjei, középiskolát ebben az évben végzettek, egykori líceumok végzettjei, érettségizettjei, vagy a tanügyi reform előtt működő régi középiskolák IV-VII. osztályainak végzettjei. V-VIII. osztályos, valamint középiskolai tanári állásokra (számтан, természetrajz, fizika, kémia, orosz nyelv szakokra) azok jelentkezhettek, akik a megfelelő fakultásokon az utóbbi 5 évben végeztek, vagy elvégezték a Makszim Gorkij intézetet, vagy a felsorolt fakultások végzettjei, akik 5 évnél régebb végeztek; bármilyen egyetem, volt háztartási iskolák végzettjei, akik hajlandóak szakképesíteni magukat a fenti szakokra, középiskolák elméleti vagy reál érettségizettjei, a XI. osztályos középiskolák végzettjei, mezőgazdász tanítók, akik hajlandóak a természetrajz, fizika tudományokra átképeztetni magukat. Az érdeklődők július 25-ig kellett a kérvényt beadják a lakhelyük szerinti megyei vagy városi ideiglenes bizottság tanügyi és kulturális osztályához. Fel kellett tüntetni, hogy milyen szakon akarnak tanítani és milyen helyszínen szeretnének tanítani.¹¹⁵

1949 nyarán továbbképző tanfolyamokat szerveztek, ezek középpontjában az ideológiai felkészítés állt. Marosvásárhelyen júliusban mintegy nyolcszázan vettek részt olyan tanfolyamon, amelynek a programja: reggel 7 és 9 óra között előadás, majd fél óra újságot olvasás, délután pedig szemináriumok.¹¹⁶ Csík megyében júliusban „a csík megyei tantestületi tagok részére is ideológiai, politikai és pedagógiai irányító tanfolyamot indítottak a szovjet-pedagógia tapasztalatai alapján”. A húsz napos tanfolyamon részt vett 277 olyan tantestületi tag, 60 román és 217 magyar anyanyelvű, akik „múlt évben kitűntek az osztályharcos szellemben való nevelésből”. A 9 szemináriumon 17 előadást hallgattak meg és dolgoztak fel.¹¹⁷ Háromszék megyében 680 tantestületi tag vett részt a nyári tanfolyamokon. Ugyanebben a megyében összesen mintegy 2.000-rel több tanuló iratkozott be az iskolákba, mint egy évvel azelőtt. Ennek legfőbb oka az volt, hogy időközben 15 községben megszervezték a felső tagozatot, valamint kialakult a

szakképző hálózat. A megye tantestülete 118 tanítóval és tanárral gyarapodott.¹¹⁸ Az iskolák korszerűsödésének egyik módja, hogy maguk a tanítók vállalták a rendbetétel munkáját. A nyárádszeredai járás tanítói közül harmincan végzetek mintegy 600 munkaórányi önkéntes munkát a nyárádmagyarósi iskolánál: „követ hordtak, meszet oltottak, betont keverték, és e nehéz munkában három tanítónő is részt vett”.¹¹⁹

Igazi újdonság a homoródfürdői valamint a csíkszeredai, hargitaalji szakiskolák első tanéve. Homoródfürdőn 3 osztályt indítottak 1948 november 8-án. 35 fiú és 5 leány kohász, 22 fiú bányász szakmát tanultak. Ellátásuk ingyenes, ruhát is kaptak. Három nap tanultak, három nap pedig a termelésben dolgoztak.¹²⁰ A „Székelyföld első állattenyésztési középiskolája” is 1948 őszén indult, 63 bentlakója volt, ebből 7 lány. Az iskola 400 hold területtel, ebből 39 hold szántóval rendelkezett, 5 hektáros a zöldségeskertje, mintastállója volt 70 hold legelővel, a diákok sok gyakorlati munkát végeznek, és ez oda vezetett, hogy, az igazgató szerint „Az elméleti oktatás mellett a gyakorlat annyira lekötötte minden idejüket, hogy ideológiai képzésre alig jutott idő.” 1949 októberében már 3 osztályban mintegy száz tanuló volt, és az újdonság az, hogy az iskola kollektív gazdaság vezetésére képesítő diplomát is ad majd.¹²¹

Székelyudvarhelyen 1949 február végén nyílt középfokú erdészeti szakmai iskola 44 tanulóval.¹²² Sepsiszentgyörgyön szeptemberben magyar tannyelvű szövetkezeti iskola indult, fiú- és leánytagozattal. „A szövetkezeti iskola növendékeiből kerültek ki a szocialista szektor további építéséhez szükséges szakemberek: szövetkezeti vezetők, tervszerűsítők, áruszakértők, könyvelők, statisztikusok. Az iskola időtartalma 4 év.”¹²³ Marosvásárhelyen 1949 végén nyílt meg a magyar nyelvű művészeti középiskola, mintegy száz tanulóval.¹²⁴

1949 októberében kezdték meg a munkások számára a két éves különleges iskolák felállítását. Ez „jelentős lépés a munkásosztály soraiból alakult értelmiség kialakulásának útján (...) A 2 éves

különleges iskoláknak az a rendeltetésük, hogy a munkásosztály köréből új technikai, tudományos és felsőfokú pedagógiai kádereket alakítsanak ki és neveljenek. A munkásosztály soraiból kikerülő mérnökök, technikusok és tanárok érthetik meg, sajátíthatják el és valósíthatják meg legjobban a munkásosztály politikáját, saját politikájukat.” Mintegy 1.000 munkást emeltek ki a termelésből, ezek 2 év alatt kapnak majd érettségi diplomát, majd tovább mennek az egyetemekre. Ezek a munkások teljes ellátást, ingyen tanszereket kaptak az államtól, s munkahelyükről továbbra is megkapták a fizetésüket. Az iskolákban az őket oktató tanároknak „arra kell törekedniük, hogy minden tanulmányi ágban a marxizmus-leninizmus irányító elveit alkalmazzák”¹²⁵. A szándék szerint tehát gyorsalpaló elitképzést hoztak létre.

Nagy számban vannak különböző, rövidebb idejű képzések, vagy speciális, például az analfabetizmus felszámolását célzó tanfolyamok.

A Közoktatásügyi Minisztérium júliusban szabályozta az értelmiségi-képzést: felsőfokú iskolába tovább tanulni az eddigi egyszerű beiratkozás helyett csak sikeres felvételi vizsga után lehet. Az egyetemeken, főiskolákon a beiratkozás augusztus 15-én, a felvételi vizsga szeptember 5-én kezdődött, a beiratkozáshoz szükséges a szülők állását és javadalmazását igazoló irat. Ha parasztszülők gyermekéről volt szó, akkor szükséges bizonylat arról, hogy mennyi a család mezőgazdasági adója, mekkora a földterület nagysága, milyen más jövedelmi forrása van a családnak, valamint a szülők tagjai-e kollektív gazdaságnak. A kisiparos szülők gyermeke adóigazolást, a vagyoni helyzetet bizonyító igazolást kellett felmutasson. Ezenkívül kellett még az édesapjuk és maguk büntetlenségi bizonyítványa, egészségügyi bizonylat, 100 lej vizsgadíj. A felvételi vizsga 2 tantárgyból írásbeli, 3 tantárgyból szóbeli. Írásbeli vizsga kötelező román irodalomból, szóbeli a Román Népköztársaság Alkotmányából. A magyar fakultásokon külön írásbeli vizsga volt magyar nyelvből, szóbeli vizsga magyar nyelvtanból és irodalomból.¹²⁶

A marosvásárhelyi Orvostudományi és Gyógyszerészeti Intézet az 1948–1949-es oktatási évben a Bolyai Tudományegyetemről leválva önálló intézmény lett, az eddigi orvostudományi kar helyén 5 karral működő felsőoktatási intézet alakult. Ebben a tanévben a professzorok száma 26, előadó-tanárok száma 50, tanársegédek száma 299; a hallgatók száma 841, a személyzet száma 818, kórházi ágyak száma 623, műtétek száma 5.053, betegvizsgálatok száma 44.076, Szovjetunióból kapott penicillin 6.165 adag. Még egy újdonság, hogy tanév közben, januárban szervezték meg az ideológiai tanszéket: ideiglenesen Lőrincz Ernő, Spielmann József, Fuchs Simon tanítanak ott.¹²⁷

2.6. Egészségügy

Az 1949-es évben az egészségügyet is átszervezték: ekkor alakultak az egységes betegvizsgáló intézetek, az úgynevezett poliklinikák. A fertőző betegségek ellen folyó küzdelem részeként Marosvásárhelyen június 13-ától kezdve kötelező tífusz elleni védőoltást kapott a tíz és ötven év közötti lakosság. „Az oltások idejét és helyét falragaszok közlik. Az oltásokon való megjelenést mindenki tartsa kötelezettségének, mert annak elmulasztása büntetést von maga után. Mindenki hozza magával személyazonossági igazolványát, amelybe az oltás megtörténtét bejegyzik.”¹²⁸ A még mindig terjedő skarlát ellen novemberben kampányt indítottak az egészségügyi hatóságok, a Romániai Nők Demokratikus Szövetsége és a Demokrata Zsidó Bizottság (a párt irányítása alatt álló zsidó tömegszervezet) támogatásával. Dr. Eisikovits tiszti főorvos valamint dr. Cosma főorvos vezetésével 40 egészségügyi csapat alakult, ezek a városban minden egyes lakóházat meglátogattak, az üzemekben, iskolákban előadásokat tartottak. „A Vöröskereszt, a RNDSz és a DZsB aktivistái gyakorlati tanácsokkal látják el a lakosságot a betegség megelőzésére és a betegség elleni küzdelemre vonatkozóan.”¹²⁹

Beindult a tüdőbaj elleni szervezett küzdelem: először 1949-ben „kiterjesztik az egész ország területére a tüdővész megelőzését előmozdító BCG oltásokat”. Egyelőre csak Brassóban van tüdővész elleni védelmi központ, mivel kellő számú szakember csak ott áll rendelkezésre. Ide érkezik repülővel Bukarestből tíznaponként a BCG oltóanyag, innen 24 óra alatt továbbítják azt a városokba és községekbe.¹³⁰

Marosvásárhelyen februárban megyei gyógyszertár létesült. Az iskolák számára fogorvosi központokat állítottak fel, az iskolás gyerekeknek egyéni törzslapokat készítettek. A város 27 üzemi orvosa utasítást kapott, hogy minden egyes dolgozóról készítsenek „egészségügyi ívet, amelybe bevezetik a különböző egészségügyi vizsgálatok eredményeit”.¹³¹

Székelyudvarhelyen április 4-én nyílt meg a poliklinika. A gyermekgyógyászat, belgyógyászat, sebészet, fogászat osztályokon reggel 8-10 között, a bőrgyógyászaton délután rendelnek. A délelőtt 11-ig bejelentett fekvőbetegeket otthonukban is meglátogatják. A poliklinikákon „a biztosított dolgozók díjmentes, a nem biztosítottak államilag megállapított, megfizethető kezelésben részesülnek”.¹³² Rövidesen megnyíltak a székelykeresztúri, oklándi, etédi, andrásfalvi, szentkeresztbányai szülőotthonok. Csík megyében 1949 februárjában összesen 42 orvos volt – ebből 40 állami alkalmazott, kettő magánpraxist folytatott. Az egészségügyben még 26 hatósági bába, 111 magánbába, 4 védőnő és 4 egészségőr dolgozott. 15 falusi, 2 városi egészségügyi kör működött. Csíkszeredában a kórházban 80, Gyergyószentmiklóson 10 ágyba fektethettek betegeket. A csíkszeredai poliklinikán 8, a gyergyószentmiklósin 6 osztály működött. Február 1-én 30 résztvevővel 6 hetes iskolanővéri tanfolyam indult.¹³³

Szentkeresztbányán február 20-án nyílt meg „az ország első üzemi kórháza”. A megnyitón részt vett dr. Vadász Tibor, az Egészségügyi Minisztérium kiküldöttje, valamint dr. Puskás Tibor, a marosvásárhelyi orvosi intézet előadó tanára. A kórháznak szülészeti, sebészeti, belgyógyászat osztályai vannak, 4 kórteremben

25 ágy, valamint 3 szakorvos áll a betegek rendelkezésére. A műszereket egy államosított szanatóriumból kapták. A munkások azért is büszkék a korházra, mert „Mi terveztük és készítettük el a sterilizáló berendezést, a műtőlámpákat, a gőz- és víz műszerfőzőt, az alapanyagcsere vizsgáló készüléket, a villamos centrifugát, a földszinten elhelyezett gőzfejlesztő kazánt, a konyha gőz tányérmosóját, más felszerelési tárgyakat”. Meg közmunkával építették, szerelték fel a vízvezeték, a fürdőszobákat.¹³⁴

2.7. Közművelődés

Ebben az évben Marosvásárhelyen kívül Sepsiszentgyörgyön is működik Állami Színház. 1949 tavaszán alakítják meg Marosvásárhelyen a Vörös Fecske bábszínházat.

A Sepsiszentgyörgyi Színháznál 1949. augusztus 14-én tartottak versenyvizsgát. A vizsga nem volt feltételekhez kötve, a jelölt szabadon választhatta szereplésének tárgyát. A vizsgán a színház igazgatóságán kívül a Párt, valamint a városi ideiglenes bizottság is képviselve volt.¹³⁵

Az esztendő „hősei” azonban az országban és a Székelyföldön is rohamosan szaporodó falusi kultúrotthonok, amelyek érdeme, hogy „a Duna-delta halászfalvaiban és Csík megye völgyeiben éppúgy magasra csap kultúrforradalmunk lángja, mint a Bánság soknemzetiségű vidékén vagy a moldvai dombok között...”¹³⁶

Eduard Mezincescu művészetügyi miniszter szerint:

„A kultúrotthonok a szegény- és középparasztság kulturális tevékenységének középpontjai kell legyenek, amelyek keretében egészséges osztálypolitikát kell folytatni. A kulákelemeknek, a dolgozó parasztság rablóinak és kizsákmányolóinak nincs mit keresniük a kultúrotthonokban. (...) Ezért hatalmas tudományos nevelőmunkát kell folytatni a tömegek között, le kell küzdeni a babonákat és előítéleteket, amelyekre a kulákok és a nép ellenségei az álhírek és mindenféle népbutító célt szolgáló kitalálások terjesztését alapozzák. (...) Az ideiglenes bizottságok a járási vagy

megyei művészeti csoportok közötti versenyek megszervezésével kell serkentsék a kultúrotthonok és népi athenaeumok tevékenységét. A helyi költségvetésekben bizonyos összegeket kell előírni arra, hogy a győztes kultúrotthonokat rádiókészülékekkel, könyvekkel, sakkjátékokkal, stb. jutalmazzák meg.”

A miniszter szerint egyetlen olyan megye van, ahol minden községben van kultúrotthon: Kolozs. A községek 60-80 százalékában van ilyen intézmény Fehér, Csík, Udvarhely, Temes, valamint Covurlui, Neamt, Konstanca, Tulcea, stb. megyékben (a stb. megfosztja a mai olvasót a lehetőségtől, hogy megtudja, Maros és Háromszék megye is ebben a kategóriában van-e, tehát azért (is) lehetett a négy megye között kultúrversenyt rendezni, mert itt már léteztek helyi, a szervezés feladatát sikeresen végző intézmények.). Bákó megyében a községek 24, Hunyad megyében 18 százalékában van aktív kultúrotthon.

Egy év végi, ünneplő cikk számadatai szerint 1947. december 31-én az országban 4237 kultúrotthon volt, de ezek közül csak 256 működött. 1948. végére 8158-ra szaporodott a kultúrotthonok száma, ezek közül 4931 működött. 1949 november 1-én 10528 kultúrotthon volt az országban, s ezek közül „egy sem tétlen...”.

A kultúrotthon: az új világ propagandisztikus-művészi megjelenítését szervezi. A *Művelődési Útmutató* 1949. márciusi számában részletes leírás olvasható erről a mindenütt kialakítandó színhelyről, az új hatalom szimbolikus tárgyakba rejtett kötelező jelenlétéről.

„A helyszínen tapasztaltuk, hogy egyes kultúrotthonok az előadótermet helytelenül díszítik fel. Egyik otthonban egyféleképpen, a másikban másféleképpen helyezik el a képeket, feliratokat. Pl. a Román Népköztársaság prezídiuma elnökének képét a Román Munkáspárt Központi vezetősége titkársága, vagy Marx, Engels, Lenin és Sztálin helytelen sorrendben elhelyezett képei között látjuk. A tévedések elkerülése érdekében mellékelten közöljük az előadóterem díszítési tervezetét. A kultúrotthon vezetősége eszerint díszítse fel az előadótermet.

A szemben lévő falon (a színpad felett) kell elhelyezni a proletáriátus nagy tanítómestereinek a képeit, balról jobbra, a következő sorrendben: Marx, Engels, Lenin, Sztálin.

A baloldali falon helyezzük el a Román Népköztársaság címerét, a címer baloldalára Dr. C. I. Parhon, a prezídium elnökének, jobboldalára pedig Groza Péter dr. miniszterelnöknek a képét kell helyezni, a címer és a képek fölé a következő felirat: „Éljen a Román Népköztársaság”, a címer és a képek alá pedig mezőgazdasági termelésre vonatkozó grafikon helyezendő.

A jobboldali falon balról jobbra: Gh. Gheorghiu-Dej, Pauker Anna, Luca László, Teohari Georgescu, Lothar Rădăceanu, Iosif Chisinevski és Mogyorós Sándor – a Román Munkáspárt Központi vezetősége titkárainak képe helyezendő. E képek fölé: „Éljen a Román Munkáspárt”, a képek alá pedig: „Éljen a román-szovjet barátság” és egy falinaptár.

A szemben levő falon, a színpadtól balra a következő idézet helyezendő el: „A dolgozó parasztság érdekei csak a munkásosztállyal való szövetségben és annak vezetése alatt folytatott harcban oldhatók meg...” (A Román Munkáspárt Központi vezetősége II. plenáris ülésének Határozatából).

A színpadtól jobbra eső részen a következő idézet helyezendő el: „A demokratikus rendszer mind a román nép, mind az együttlakó nemzetiségek számára megteremtette a gazdasági, társadalmi, politikai és nemzeti fejlődés és felvirágzás feltételeit.” (A Román Munkáspárt Központi Vezetőségének a nemzeti kérdésben hozott Határozatából.)

A falusi könyvtárak száma a következőképpen változott: 1947: 200 körül, 1948: 4809, 1949 november 1: 9836. „Tulajdonképp minden kultúrotthonban van könyvtár, de a 20 kötetnél kevesebbel rendelkező könyvtárakat nem vették figyelembe.” Az olvasók számának gyarapodása: 1947: 2250, 1948: 95101, 1949: 450786. Rádiókészülékek, filmvetítő-gépek száma a kultúrotthonokban: 1947-ben 52 és nulla, 1949-ben 2378 és 607.¹³⁷ Mindehhez az igen pontos szám adatokhoz azt a hírt kell társítani, hogy december 12-án kezdődött az az akció, amelynek célja „a RNK területén működő összes kultúrintézmények és művészeti intézmények lajstromozása. A lajstromozás a Központi Statisztikai Hivatal útmutatása szerint történik és célja, hogy megtudja a kulturális és művelődési intézmények számát, szerkezetét és tevékenységét.

A lajstromozás megkönnyíti a művészetügyi minisztérium azon intézkedéseit, amelyeket a kulturális és művelődési intézmények fejlesztése érdekében fog megtenni. A lajstromozás ugyancsak megkönnyíti majd az intézmények tevékenységének tervszerűsítését is, a dolgozók művelődésének meggyorsítása érdekében.”¹³⁸

A Központi Statisztikai Intézet kérdőíveit minden akkori megyében a Megyei Statisztikai Felügyelőségek alkalmazottai töltötték ki; a Maros megyére vonatkozó adatok a megyei levéltárban megtalálhatók.¹³⁹ Kultúrotthonokat, olvasóházakat, vörös sarkokat, ezek felszerelését és ezek személyzetét, könyvtárakat, könyveket és olvasókat, művészcsoportokat, zenekarokat és betanítókat, filmszínházakat és klubokat számoltak meg, vezettek fel az összesítő statisztikai lapokra. A számsorokat tanulmányozva kialakítható egy kép: az irányított ideológiai- és kulturális nevelésnek, ugyanakkor a szabadidő kulturális hasznosításának ebben a kezdeti időszakban milyen lehetőségei voltak abban a megyében, amelynek ez idő tájt mintegy 480.000 lakosa volt, és 11 járásra oszlott.

Ebben az időpontban 260 kultúrotthon működött a megyében. Ebből saját épületben csak 76; a többi 184 az iskola, a szövetkezet vagy magánszemély tulajdonát képező épületben. Úgy gondolom, a szövetkezet vagy magánszemélyek tulajdonát képező épületek leginkább kocsmák lehettek, ahol azelőtt is gyakran mutattak be karácsonykor, farsangban, húsvétkor színdarabokat, tartottak bálokat. Erre utal az az adat is, miszerint a 260 kultúrotthonban 236 díszterem volt, de ebből csak 95-nek volt állandó berendezése; ugyanakkor 76 olvasóterem volt, ami azt jelenti, hogy míg díszteremként működhetett a kocsmá nagyterme is, addig olvasótermet csak a létező saját épületekben lehetett kialakítani. Egyébként az olvasótermekben 3.519 olvasóhely volt. Megszámolták a kultúrotthonokban létező helyek számát is, ez: „23344 hely (szék stb.)”. A stb. valószínűleg a padokon elfoglalható ülőhelyeket jelentette.

A kultúrotthonok könyvtáraiban a könyvek (címek) száma 36341, a példányok száma 45251. A példányok megoszlása:

ideológiai 26431, technikai, tudományos 6075, irodalmi, művészi 11.545, nem meghatározott 313. Román nyelvű példány 26431, magyar 18.660, orosz 102, német 82. Újság-előfizetések száma 342, folyóirat-előfizetéseké 389. Novemberben az olvasók száma 10022, ebből férfi 6519, nő 3503; 25 év alatti 4449, ebből tanuló és diák 716, 25 és 45 év közötti 4146, 45 év fölötti 1424.

A kultúrotthonokban 232 tánccsoport (ismert (betanult, repertoáron levő) táncok száma 1217, táncosok száma 3510), 299 színjátszó csoport (ismert színdarabok száma 1697, színjátszók száma 4876) és 12 zenei együttes (6 ún. taraf, 2 népi zenekar, 4 fúvószenekar) működött. 259 kultúrigazgató, 252 könyvtáros, 202 kórusvezető, 183 táncinstruktor, 202 színjátszó-instruktor, 16 zenekarvezető, 286 előadó (conferentieri) és 59 sajtó-, rádió-levelező alkotta a kultúrotthonok személyzetét. Hogy hány tanító volt például egyszerre kultúrházigazgató, kórusvezető és előadó, nem derül ki a statisztikából. Végül pedig: a 260 kultúrotthonnak 29 rádiója volt, ebből működőképes 20, nem működik, mert javítani kell 6, nem működik elemhiány miatt 2, más okok miatt 1. Filmvetítő gépek száma 13, sakktáblák száma 66, sakkjátékosok száma 393.

A statisztika minden tételt falu-város bontásban is megad. A kultúrházak azonban falvakon működtek, esetleg városhoz csatolt falusi jellegű településeken. Akkoriban a városi kulturális központokat Népi Athenaeumoknak nevezték. Csíkszereda Népi Athenaeuma 1948 novemberében alakult, egy elhanyagolt vendéglő átépítése után lett székhelye, és József Attila nevét viselte. Felavatása óta 1949 májusáig 33 rendezvénye volt, előadásain összesen 4222-en vettek részt. Színjátszó csoportja, tánccsoportja volt, zeneiskolát és balettiskolát működtetett. Irodalmi körének 4 alcsoportja működött: az orvostudományi, természettudományi, irodalmi és ideológiai. A csoportok felváltva hetenként ismeretterjesztő előadásokat tartottak. A beszámoló összeállításakor nem volt még sajtófelelősük, és nem tudták megszervezni a rádióhallgatást.¹⁴⁰

Gyergyóditróban könnyű dolga volt a kultúrotthon igazgatójának: néhány lelkes tanító kezdeményezésére a faluban 150 tagú vegyeskar alakult, de volt 4 „népies zenekara”, 1 fúvós, 2 vonós zenekara, valamint kezdő, haladó és „kiforrott” színjátszó csoportja, és „A község egy egész járás helyett kiállíthatna műkedvelő együtteseket”.¹⁴¹

Udvarhely megyében 1949 augusztusában 141 kultúrotthon, 2 népi athenaeum működött.¹⁴²

1949 folyamán a kultúrotthonok működésének leglátványosabb formája: az ünnepek és a kultúrversenyek megszervezése, lebonyolítása. Erről még részletesen lesz szó.

2.8. A 17. köztársaság

1949 a helyi hatalmi szervezetek kiépülésének éve, szervezések és átszervezések éve. Dinamikus, változásokkal, kísérletekkel, keresésekkel tele, bizonytalan időszak. Korabeli terminológiával: az osztályharc éleződésének időszaka.

A folyamat mögött egy tervező-szervező-végrehajtó, megszálló szerkezet léte, működése valószínűsíthető. Az átalakuló, bizonytalan adminisztratív-gazdasági-társadalmi felszín mögött ez diktálja az ütemet, tervezi a formákat, el egészen az ország új ruhájáig, a szovjet mintát követő területi-adminisztratív felosztásig. De ez a szerkezet a dolgozó, az újságolvasó mindennapi ember számára láthatatlan.

Fejtő Ferenc a következőképpen ír erről: „A román vezetők még a többi kelet-európai pártnál is inkább rá voltak utalva Moszkva katonai, rendőri és műszaki segítségére. A párttagság sehol sem volt olyan megbízhatatlan, mint Romániában. A tényleges hatalom, az egyetlen hatalom, amely itt a vezető csoport uralmát fenntartotta, a szovjet hatalom volt. Az összes népi demokráciához képest itt volt a legleplezetlenebb és a legnagyobb mértékű a szovjetek jelenléte a hadseregben, a rendőrségben, a

közigazgatásban és a gazdasági életben, melynek jelentékeny részét közvetlenül is ellenőrizték. A többi népi demokratikus ország kommunista köreiből 1947 után úgy beszéltek Romániáról, mint a „17. szovjet köztársaságról”...¹⁴³

Jegyzetek:

1. Hanák 1990, 65.
2. Az 1946-os választásra így emlékszik az egyik fiatal pártaktivista, az ötvenes években tartományi párttitkár: „Ennekem a választási kampány keretében van egy kiemelkedő szerepem, jó, hogy eszembe jut. Megbízta azzal hogy vigyem Sátán Imrének...
(... ő volt a pártbizottság grafikai osztályának a vezetője...)
...grafikai osztályvezető, igen, amit elkészített, hogy Groza Péter meglátogassa Csíkszeredát. A birtokkiosztó levelek átadásával, ez összefüggött a kampánnyal. Szavazat. Birtokleveleket osztott ki, ilyen képletes dolog volt, akkor nem kapta meg mindenki, de megkapták utólag, amíg be nem vitték a kollektívbe. Sátán Imre nagyon szépen, nagyon tehetséges ember volt, tudd meg, megcsinálta a tribúnnek a háttérét. Egy nagyobb kocsi raktuk, de időközben bizony meglazult. Én ahogy Csíkszeredába mentem, Udvarhelytől bizony jószíremmel én állandóan fogtam azt, hogy le ne essen. Megérkeztünk Csíkszeredába, át a Tolvajos hágón, hát egy óriási kő esett le a szivemről, hogy én meg tudtam ezt, hát ha leesik, ilyen vastag kartonból, papondeklből volt, s én fogtam, hogy ne essen le. Meg tudtam fogni. Átadtam a pártbizottságnak, s ők elvitték az akkori főterére Csíknak, s ott láttam Groza Pétert is. Előzőleg láttam Gheorghiu-Dejt is, akkor is valamilyen megbízatásom volt.
Na de Groza Péter. S akkor megjöttek a székelyek, egyes falvakból, írták, hogy Csíkszentdomokos, s más, s bizony azok magyar zászlóval jöttek...
(...1946-ban...)
... azzal, az istenadták. Mi akik vásárhelyeik voltunk, megijedtünk, hogy bajba kerülnek a székelyek. De Groza nagyvonalú volt, az kellett legyen. Akkor még azt gondoltuk, hogy a magyarok iránti szimpátiából.
(Ez még a békeszerződés előtt volt...)
Hát igen bizony! És felszerelték, és Groza megtartotta a beszédét a székely testvéreknek, a fő kérdés az agrárkérdés, s a nemzeti kisebbségek jogegyenlősége, a magyarok jogegyenlősége, a magyarokról beszéltek akkor, nem általában kisebbségekről, a magyarok jogegyenlősége Romániában. Ez volt körülbelül a fő mondanivalója. Nagyon tetszett a székelyeknek, megélték, akkori mód szerint. Hát ilyen nagy ember nem látogatott oda, aki még magyarul is beszélt! Óriási dolog volt!
Na ez volt a választással kapcsolatban a nagy élményem. Engem nem osztottak be ilyen bizottságokba, oda öreg farkasokat tettek, mert ott harcra került a sor. Engedelmeddel megemlítem, hogy kimentem itt Marosvásárhelyen a főterre,

amikor kihirdették a eredményeket. Akkor még a megyeházáról, nem a városháza, megyeháza volt. Onnan az erkélyről hirdették ki az eredményt. De ott előtte bizonyos hangok voltak, hogy valami történt a szavazás alatt, mert a haladó ifjak egyes képviselői talán bementek oda, és szétszórták a szavazó lapokat. Itt kijött, hogy győzött Groza Péter kormánya. Véleményem szerint az akkori magyarság szinte egyöntetűen kiállt s megszavazta a Demokrata Pártok Blokkját s a Groza kormányt. Megszavazta. Voltak intézkedések, azok ismerősek, s az adott egy háttérrel. Utólag hallottam, hogy talán helyenként szét kellett verni az urnákat, hogy a szem, ez volt a Maniu-féle, a parasztpártnak a neve, a másikat elfelejtettem, Bratianu pártjának a jelét... a demokrata pártok blokkjának a jele a nap volt. Votați soarele, ez volt a jelszó.

Ezt tudnám mondani hirtelen, azon kívül, hogy minden székely megyébe én csomagoltam és küldtem kiadványokat...

(... plakátokat...)

...plakátok, nem volt sok plakát, de az is volt, elég szegények voltak akkor, nem volt akkor a világ úgy beborítva plakátokkal. Hanem jártak házról házra az emberek. A mi tanítványainknak azt mondtuk, hogy a leghatékonyabb propaganda, ha meglátogatod az embereket a saját lakásukba, házról házra mész. És ami olyan fontos, ott kell elmondani. S alkalmazták is! Mi több, nem csak szóban, mert az akkori időknek az összes ki nem mondott, fel nem ismert baljóslatú jelei mellett volt egy rendkívüli nagy előnye: azok az emberek, akik beálltak a sorba, azok végezték a feladatukat. Bámulatos. Bámulatos. Olyan emberekkel ma a hegyeket is el lehetne hordani. Kevés tudással, de sok meggyőződéssel." (KAM Társadalomtörténeti Dokumentumtár, MAT-kutatás, MAT-interjúk 16.)

3. Tănase 1998, 46.
4. Tănase 1998, 48.
5. Tănase 1998, 48-53.
6. Tănase 1998, 54-55.
7. A Maros megyei számokat, Novák Zoltán kutatásainak köszönhetően, már tudni lehet. 1948-ban 12.474 tagja volt a megyei pártszervezetnek – lásd Az RKP tagságának alakulása Maros megyében 1945-1948 c. kéziratot. Nem folyt azonban erre vonatkozó feltárás mindaddig a Hargita, Kovászna megyei levéltárakban.
8. MÁL, 1073 fond (Comitetul Județean al PCR), 122-es iratcsomó, Secția de Cadre, Raport de activitate pe luna februarie 1949, p. 15.
9. MÁL, 1073 fond, 112-es iratcsomó, Tabel de compoziția socială și națională a conducerii de partid, p. 88.
10. Lásd: A tagfelülvizsgálás során lelepleződik a befurakodott osztályellenség. Miért zárták ki a RMP-ből Sebestyén László volt újságíró? *Népújság*, 1949. November 6.
11. Uo.
12. Uo.
13. Uo.
14. Az információk egy egykori pártiskola-igazgatótól származnak. Lásd KAM Társadalomtörténeti Dokumentumtár, MAT-kutatás, MAT-interjúk 7.
15. *Romániai Magyar Szó*, 1949. január 6.
16. Magyarul megjelent a *Romániai Magyar Szó* 1949. január 10-i számában.
17. *Népújság*, 1949. január 21.
18. *Népújság*, 1949. június 16.
19. *Népújság*, 1949. január 29.
20. *Szabadság*, 1949. május 28.
21. *Népújság*, 1949. január 29.

22. *Népújság*, 1949. január 29, *Romániai Magyar Szó*, 1949. február 5.
23. *Népújság* 1949 április 1.
24. Uo.
25. *Népújság*, 1949. március 2.
26. *Népújság*, 1949. március 6.
27. *Népújság*, 1949. február 16.
28. Uo.
29. *Romániai Magyar Szó*, 1949. augusztus 10.
30. Uo.
31. *Romániai Magyar Szó*, 1949. május 4., 18., *Népújság*, 1949. május 16., 25., *Szabadság* 1949. május 28.
32. *Népújság*, 1949. február 26.
33. Uo.
34. *Népújság*, 1949. május 29.
35. *Szabadság*, 1949. május 14., 31.
36. Utalás Ana Paukerre, aki ebben az időben a legismertebb női politikus, pártvezető volt.
37. Asociația Română petru Legături cu Uniunea Sovietică – a Szovjetunióval való kapcsolat román egyesülete.
38. *Népújság*, 1949. május 1, október 17.
39. *Népújság*, 1949. január 31, február 24.
40. *Romániai Magyar Szó*, 1949. április 21.
41. *Romániai Magyar Szó*, 1949. május 20.
42. *Népújság*, 1949. december 2.
43. Uo.
44. Uo.
45. Részlet Péter Bálint máréfalvi szegényparaszt, aktivista, szövetkezeti alkalmazott majd szakmunkás naplójából. Javított szöveg.
46. *Népújság*, 1949. február 2.
47. *Romániai Magyar Szó*, 1949. január 24.
48. Uo.
49. *Népújság*, 1949. január 27.
50. *Népújság*, 1949. február 3.
51. *Romániai Magyar Szó*, 1949. február 2.
52. *Népújság*, 1949. február 9.
53. *Romániai Magyar Szó*, 1949. július 27.
- 53a. Lásd Oprea 2002. p. 64–66.
54. Részlet Teohari Georgescu belügyminiszternek a Nagy Nemzetgyűlés előtt elmondott beszédéből. *Népújság*, 1949. január 16.
55. A törvény szövege megjelent a *Romániai Magyar Szó*, 1949. január 15, valamint a *Népújság*, 1949. január 19-i számában.
56. Csíkszeredai Állami Levéltár, Zetelaki Polgármesteri Hivatal Fondja , 11-es jelzet: Felsőbb hatóságok rendeletei, Zetelaka község.
57. „Ebben az évben jöttek létre az ideiglenes bizottságok, ekkor készítették elő a rajonálást, 49 nyarán.
(Mit jelentett az, hogy előkészítették?)
Az embereket, megindult, kezdték verifikálni.
(Az igen részletes önéletírások, amiket kértek, ezt a célt szolgálták?)
Ez a verifikálás olyan megszokottá, természetessé vált idővel. Kellott beadni, szóval

mindent, amit az életrajzával közölt az ember, azt kellett igazolni ismerősökkel. S az életrajzába beírták az ismerősöket, akkor utána az aktivisták felkeresték ezeket, kértek nyilatkozatot, vagy jellemzést az illetőről, s azok adták, s attól függött, hogy az milyen volt, mármint voltak-e kihágások pártszempontból, hogy lehet-e annak az állásnak viselője." KAM Társadalomtörténeti Dokumentumtár, MAT kutatás, MAT interjúk 4.

58. A *Romániai Magyar Szó*, 1949. április 11-i számában olvasható:
Csík megye: elnök Magyar Károly famunkás, alelnök Rancz Anna háztartásbeli, titkár Zsigmond Ferenc tisztviselő, tagok László Károly asztalos és Vosloban Gheorghe esztergályos.
Háromszék megye: elnök Kisgyörgy Tamás asztalos, alelnök Ana Típa munkásnő, titkár Kovács Ferenc tisztviselő, tagok Csirikás György szabó és Miklós Imre asztalos.
Maros megye: elnök Cîmpean Alexandru cipész munkás, alelnök Kiss Sándor lakatos, titkár Ady Ernő tisztviselő, tagok Varvari Onisie munkás és Oroian Viorica tisztviselőnő.
Udvarhely megye: elnök Szilágyi Ignác tisztviselő (de alpmestersége cukrász – G. J.), alelnök Szikszai Mihály öntő, titkár Szócs Károly tisztviselő, tagok Kovács Mihály kőműves és András Júlia munkásnő.
59. *Romániai Magyar Szó*, 1949. április 28.
60. A *Szabadság*, 1949. június 11-i számában olvasható: „Szikszai Mihály az udvarhelymegyei ideiglenes bizottság alelnöke 1912 november 12-én született Szentkeresztbányán. Munkás szülők gyermeke. Apja vasöntő. Kilencen voltak testvérek, ő 7 elemi elvégzése után tanoncnak ment. A vasöntő szakma kitanulása után többféle munkát vállalt, hogy szüleinek segítségére legyen a többi gyermek nevelésében is. Szentkeresztbányáról elkerült Ploiestire, ahol két hónapot dolgozott. Segesváron, Szebenben, majd később Székelyudvarhelyen dolgozott majdnem egy évet. Innen visszakerült Szentkeresztbányára, ahol nagy nehézségek árán kapott munkát, mert már akkor ismert volt, hogy a munkásság érdekeinek bátor harcosa. Szentkeresztbányán tovább harcolt a munkásosztály érdekeiért, az akkori kizsákmányolókkal szemben. A felszabadulás után mindjárt bekapcsolódott a Párt és a szakszervezetek munkájába. 1948-ban szakszervezeti káderiskolát végzett. Ezután a szentkeresztbányai vas- és fémipari szakszervezet függetlenített elnöke lett és mindaddig az volt, amíg Pártunk javaslatára ki nem nevezték a megyei ideiglenes bizottság alelnökévé és át nem helyezték Székelyudvarhelyre.
Kovács B. Mihály Udvarhelymegyei ideiglenes bizottságának tagja Székelymuzsnán született 1923 február 20-án. Szegény földműves családból származik. Anyagi nehézségei miatt még elemi iskolai végzettsége után kénytelen volt napszámos munkára menni. Nyáron a kőművesek mellett dolgozott, mint napszámos, télen pedig ölfavágással foglalkozott. 1945-ben bekapcsolódott a szervezeti életbe, tagja lett a Román Kommunista Pártnak és a Párt vonalán dolgozott falujában egészen 1948 február haváig, amikor káderiskolát végzett Székelyudvarhelyen. A káderiskola befejezése után pártaktivista lett. Majd Marosvásárhelyre középfokú káderiskolába küldték. Az iskola elvégzése után Udvarhely alsó és felső járásának lett a párttitkára. Itt dolgozott 1949 áprilisáig, amikor a megyei ideiglenes bizottság tagjául jelölték, hogy a dolgozó nép érdekeit képviselje és a dolgozó nép hiányosságait és nehézségeit osztályharcos szellemben a többi elvtársakkal együttesen oldja meg.”
61. *Szabadság*, 1949. május 21.

62. A *Népújság*, 1949. május 25-i számában olvasható: „Kisgyörgy Tamás megyei ideiglenes bizottság elnöke ismertette a megválasztottakkal munkájuk jelentőségét, Schlüsser Károly a RMP megyei titkára beszédében körvonalazta, milyennek kell lennie a dolgozók kezébe lefektetett közigazgatásnak. Rámutatott, hogy munkájukat az osztályharc szellemében kell végezniük. Kovács Ferenc, a megyei ideiglenes bizottság titkára ismertette a megválasztott ideiglenes bizottságok feladatait.” (a cikkben a kinevezettek névsorában ismétlődések vannak, ezeket elírásoknak tartom, s ezért a névsort nem közlöm – G. J.).
- A *Népújságban* 1949. május 27-én megjelent tájékoztató szerint a beiktatások Csík megyében ünnepélyes keretek között zajlanak: „Csíkszeredában Zsigmond Ferenc, a megyei ideiglenes bizottság titkára, Gyergyószentmiklóson Magyar Károly, Csíkmege ideiglenes bizottságának elnöke végezte a beiktatást. Mindkét helyen, valamint a járási székhelyeken ismertették a bizottságokkal munkájuk jelentőségét és rámutattak arra, milyennek kell lennie a dolgozók kezébe lefektetett közigazgatásnak.”
- A beiktatott vezetők: a csíkszeredai járás elnöke Antal Péter munkás, tagja Imre Borbála munkás, titkára Benedek Lajos; a gyergyói járás elnöke Kertész János munkás, tagja Balázs Lajos földműves, titkára Bakcsi Ádám; a szentmártoni járás elnöke Miklós Antal földmunkás, tagja Sebestyén Károly munkás, titkára Niszli Béla; a szépvízi járás elnöke László József földmunkás, tagja Fazakas József földmunkás, titkár Benedek Pál; a tölgyesi járás elnöke Onu Vasile földmunkás, tagja Máthé György munkás, titkára Grama Anna. Gyergyószentmiklóson az elnök Gergő Vincze munkás, a tag György Ágoston, a titkár Stein Jakab; Csíkszeredában elnök Antal Béla nyomdász, tag Sándor Irén varrónő, titkár Vorzsák László.
63. *Népújság*, 1949. május 15: Erdőszentgyörgyön Nagy Mihály, a megyei RKP titkarságának tagja mondja a beiktató beszédben: „Az életből merített példákok keresztül mutatta meg az ideiglenes bizottságok, illetve a későbbi néptanácsok szerepének fontosságát... Kelemen István gázvezetékszerelőt nevezték ki a bizottság elnökévé, Schmidt János, a bizottság titkára szolgabíró volt, Koncz István, a bizottság tagja kelemenelki szegényparaszt...” A nyárádszeredai járásban a bizottság elnöke Nagy Lázár kőműves, titkár Barabás György tisztviselő, tag Budai Miklós földművelő.
64. *Népújság*, 1949. május 29: „A bizottságokba egytől egyig szegény dolgozók kerültek be. Székelyudvarhely város: Ágoston Sándor elnök géplakatos, Gergely Gyuláné munkásnő, Szász Elemér titkár, értelmiségi. Székelykeresztúr város: Birtalan József elnök, szabó, Sándor Margit tisztviselő, Sipos Ernő titkár, tisztviselő. Udvarhely felső járás: Tornai Imre elnök, erdőmunkás, Sándor Mózesné földműves, Bálint Dezső titkár, tisztviselő. Udvarhely alsó járás: Bartók György elnök, kőműves, Kulcsár Berta földműves, Lőrincz Béla titkár, tisztviselő. Keresztúri felső járás: Szin Ferenc elnök, munkás, Csutak Lajos földműves, Moldován Andor titkár, tisztviselő. Oklándi járás: Kosonszky Béla elnök, munkás, Balászné Egyed Margit földműves, Jobb Dénes titkár, tisztviselő. Parajdi járás: Ambrus János elnök, ács, Nagy Erzsébet munkásnő, Balázs Béla titkár, tisztviselő.”
65. *Igazság*, 1949. július 20.
66. *Romániai Magyar Szó*, 1949. április 28.
67. Uo.
68. Uo.
69. *Népújság*, 1949. június 16.
70. *Népújság*, 1949. június 13.
71. *Népújság*, 1949. augusztus 34.
72. *Népújság*, 1949. június 13.

73. *Népújság*, 1949. október 20.
 74. *Népújság*, 1949. október 10.
 75. *Népújság*, 1949. szeptember 17., október 14.
 76. *Népújság*, 1949. október 1., Romániai Magyar Szó, 1949. december 28.
 77. Romániai Magyar Szó, 1949. december 28.
 78. Romániai Magyar Szó, 1949. augusztus 7., szeptember 3., *Népújság*, 1949. szeptember 12.
 79. *Népújság*, 1949. január 16.
 80. *Népújság*, 1949. február 16.
 81. *Romániai Magyar Szó*, 1949. április 4.
 82. *Népújság*, 1949. május 21.
 83. *Romániai Magyar Szó*, 1949. május 29.
 84. *Szabadság*, 1949. június 11.
 85. *Népújság*, 1949. június 15.
 86. *Romániai Magyar Szó*, 1949. július 1.
 87. *Romániai Magyar Szó*, 1949. január 15.
 88. Uo.
 89. „1. szakasz: Halállal büntetik a következő bűncselekményeket:
 a. Hazaárulás, az ellenség szolgálatába szegődés és az államhatalommal szembeni kártevés;
 b. Államtitok megszerzése és továbbítása idegen, vagy az állammal szemben ellenséges hatalomnak;
 c. cselszövés, bármilyen módon az RNK belső vagy külső biztonsága ellen.
 2. szakasz: hasonlóképpen halállal büntetik az RNK gazdasági fejlődésének szabotálását, mint:
 a. Az iparvállalatok, vagy más vállalatok, villamosenergia-fejlesztő, gáz- vagy más hasonló üzemek és minden fajta berendezések elpusztítása, vagy megrongálása bármilyen eszközzel;
 b. Vasútvonalak és a hozzátartozó berendezések, anyagok vagy épületek, légi vagy vízi közlekedési eszközök, hidak, a vízvezetékrendszer, telefon, távíróberendezések, vagy a rádióleadó állomások elpusztítása;
 c. Ipari vagy mezőgazdasági termékek, vagy erdők felgyújtása, vagy bármilyen módon való elpusztítása;
 d. A szolgálati kötelességek tudatos elmulasztása, vagy szándékosan gondatlan teljesítése az a. pontban megjelölt vállalatoknál, amelyek nyomán szerencsétlenségek vagy tömegkatasztrófák következnek be.
 3. szakasz: hasonlóképp halállal büntetik az egyénileg vagy csoportosan, bármilyen eszközzel végrehajtott terrorcselekedeteket, valamint bacilus vagy mérgező anyagok terjesztését, amelyek halált, vagy a testi épség súlyos megrongálását okozzák. Ugyanezzel a büntetéssel sújtják azokat, akik terrorista, vagy szabotáló célból bandákba tömörülnek.
 4. szakasz: A felbujtást, cinkosságot, bűnpártolást, valamint a jelen törvényben meghatározott bűncselekménnyel kapcsolatos előkészítő ténykedéseket ugyanezzel a büntetéssel sújtják.
 Azokat, akiknek tudomásuk van a fent felsorolt bűncselekmények előkészítéséről, vagy elkövetéséről, és nem teszik meg a feljelentést, 5-10 évi kényszermunkával büntetik.
 5. szakasz: Jelen törvényben meghatározott bűncselekmények fölött a katonai törvényszékek ítélik meg.”

90. 1949. április 2-án kelt rendelet, megjelent a *Buletinul Oficial* 15., 1949. április 2-i számában:
 Naționalizarea unităților sanitare ca: farmaciile urbane reședințe și nereședințe de județ și centre importante muncitorești, laboratoare chimice-farmaceutice, drogherii medicinale, depozite de medicamente și laboratoarele de analize medicale.
91. Veress 1957, 971.o.
 92. *Népűjság*, 1949. február 19.
 93. *Népűjság*, 1949. január 29.
 94. *Romániai Magyar Szó*, 1949. szeptember 24.
 95. *Népűjság*, 1949. május 6.
 96. Fakitermelő és Fafeldolgozó Vállalat. A teljes román név: Intreprindere pentru Exploatarea și Prelucrarea Lemnului.
 97. *Romániai Magyar Szó*, május 11., október 17.
 98. *Romániai Magyar Szó*, 1949. március 6., Beke György cikke. Még erről: *Romániai Magyar Szó*, 1949. április 21., június 1., november 11., 17.; *Népűjság*, 1949. január 24., augusztus 24.
 99. *Romániai Magyar Szó*, 1949. október 22.
 100. *Romániai Magyar Szó*, 1949. február 3., Beke György cikke. Lásd még *Népűjság* 1949 március 12.
 101. *Romániai Magyar Szó*, 1949. február 12., *Népűjság*, 1949. március 5.
 102. *Romániai Magyar Szó*, 1949. október 17.
 103. *Romániai Magyar Szó*, 1949. július 21., 27.
 104. *Romániai Magyar Szó* 1949. augusztus 31., *Igazság* 1949. november 11, *Népűjság* 1949. január 31., április 9.
 105. *Népűjság*, 1949. február 4., 25.
 106. *Népűjság*, 1949. augusztus 20., november 7., *Romániai Magyar Szó*, augusztus 22.
 107. 352. számú rendelet, megjelent a *Buletinul Oficial* 15 bis, április 2-i számában:
 „Cooperativele sunt organizațiunile de masse a celor ce muncesc de la orașe și sate, create din inițiativa proprie a acestora, și care prin activitatea și mijloace comune, își satisfac trebuințele de ordin economic și cultural... Cooperativele contribuie la dezvoltarea vieții economice, în folosul poporului, și la mărirea venitului național. Ele își desfășoară activitatea în cadrul Planului de Stat și constituie un factor important în lupta pentru construirea socialismului în RPR.”
108. Az országos fogyasztási szövetkezeti hálózat helyi egységei.
 109. *Romániai Magyar Szó*, 1949. május 25.
 110. *Romániai Magyar Szó*, 1949. július 23.
 111. *Romániai Magyar Szó*, 1949. július 9.
 112. *Romániai Magyar Szó*, 1949. május 13.
 113. *Népűjság*, 1949. október 10.
 114. *Népűjság*, 1949. október 26., november 4.
 115. *Népűjság*, 1949. június 30.
 116. *Romániai Magyar Szó*, 1949. július 24.
 117. *Igazság*, 1949. július 20.
 118. *Romániai Magyar Szó*, 1949. szeptember 7, *Népűjság*, 1949. október 1, *Igazság*, 1949. október 12.
 119. *Romániai Magyar Szó*, 1949. szeptember 16.
 120. *Népűjság*, 1949. január 31.
 121. *Népűjság*, 1949. február 15., 27., június 17., október 7.

122. *Népújság*, 1949. március 2.
123. *Romániai Magyar Szó*, 1949. augusztus 17.
124. *Népújság*, 1949. december 7.
125. *Romániai Magyar Szó*, 1949. október 10.
126. *Romániai Magyar Szó*, 1949. július 23.
127. *Romániai Magyar Szó*, 1949. augusztus 22., *Népújság*, 1949. február 14., október 12.
128. *Népújság*, 1949. június 14.
129. *Népújság*, 1949. november 27.
130. *Népújság*, 1949. január 29.
131. *Népújság*, 1949. február 16., október 26.
132. *Népújság*, 1949. április 14., *Szabadság*, 1949. április 26.
133. *Népújság*, 1949. február 20.
134. *Népújság*, 1949. január 22., február 25.
135. *Romániai Magyar Szó*, 1949. augusztus 20.
136. *Romániai Magyar Szó*, 1949. december 7.
137. *Romániai Magyar Szó*, 1949. december 30.
138. *Romániai Magyar Szó*, 1949. december 12.
139. MÁL, 755-ös fond, Magyar Autonóm Tartomány Statisztikai Igazgatósága.
140. *Népújság*, 1949. május 25.
141. *Romániai Magyar Szó*, 1949. július 15.
142. *Népújság*, 1949. augusztus 24.
143. Fejtő 1991, 225. p.